

Historia e gjatë e toger Mamiyas: Pjesa I

“Mua më dërguan në Mançuri në fillim të vitit 1937, filloi togeri Mamiya. Sapo isha graduar zëvendëstoyer i shkallës së dytë dhe më caktuan në Shtabin e Përgjithshëm të Ushtrisë Kwantung, në Hsin-Ching. Meqë në universitet kisha studuar gjeografi, përfundova në Njësinë e Topografisë Ushtarake që specializohej në përgatitjen e hartave. Ky ishte një pozicion ideal për mua, sepse, që të jem krejt i sinqertë, detyrat që më ishin ngrakuar, ishin nga më të lehtat që mund të të caktonin në ushtri.

Përveç kësaj, situata në Mançuri ishte relativisht e qetë – ose, të paktën, e stabilizuar. Ngjarjet e kohëve të fundit në Incidentin Kinez, e kishin zhvendosur frontin e operacioneve ushtarake nga Mançuria në tokë të vërtetë kineze. Forcat e Ekspeditës Kineze po mbanin barrën e luftës në front, ndërkohë që ushtria e Kwantungut ishte në një situatë më të favorshme. Vërtet që na duhej të eleminonim disa forca guerrile antijaponeze, por këto forca ishin më shumë aktive në brendësi të territorit dhe në përgjithësi më e keqja kishte kaluar. E vetmja detyrë e ushtrisë së fuqishme të Kwantungut, ishte të ruante shtetin tonë të ri të paravarur, shtetin “kukull” të Mançukuosë, ndërsa kishte nën kujdes edhe pjesën e veriut.

Megjithëse gjendja ishte relativisht e paqme, ishte kohë lufte dhe kishte manovra të vazhdueshme. Mua, fatmirësisht, nuk më duhej të merrja pjesë as në këto të fundit. Ato zakonisht kryheshin në kushte të tmerrshme. Temperaturat uleshin deri minus dyzet ose pesëdhjetë gradë. Mjaftonte një gabim fare i vogël që të perfundoje i vdekur. Sa herë që kryheshin këto manovra, me qindra ushtarë perfundonin, ose në spital gjysmë të ngrirë, ose i dërgonin në banjo me ujëra termale. Hsin-Chingu nuk ishte qytet i madh, por ama ishte një qytet i huaj ekzotik, dhe po ta

kishe mendjen për zbavitje, të ofronte plot mundësira. Oficerët e rinj të pamartuar si unë, preferonin më mirë të jetonin bashkë në një shtëpi, sesa të rrinin nëpër barraka. Ngjante më shumë si një vazhdim i jetës studentore. Ushtrinë e mora lehtë, duke men- duar se po të vazhdonte kështu, nuk do të ankohesha, a thua se shërbimi im ushtarak do të mbaronte kështu, me ditë të paqme që ndiqnin njëra-tjetrën.

Por, natyrisht, ishte një paqe e rreme. M'u përtej fushëpamjes sonë, po vazhdonte një luftë shumë e ashpër. Shumica e japo- nezëve e kuptuan se lufta me Kinën do të kthehej në një kënetë moçalore nga nuk do të dilnin dot kurrë – kështu mendoja unë, ose të paktën, çdo japonez që kishte ca mend në kokë. Nuk kishte rëndësi se sa beteja fitonim; ishte e pamundur që Japonia të vazhdonte të pushtonte dhe ta qeveriste një vend kaq të madh. Këtë e kuptoje apo filloje të mendoje për këtë. Me vazhdimin e luftës, numri i të vdekurve dhe të plagosurve filloi të shumë- fishohej. Marrëdhëniet me Amerikën u pérkeqësuan. Edhe në Ja- ponii, hijet e luftës po mblidheshin çdo ditë. Vitet 1937 dhe 1938 ishin vite të zeza. Por ne që po bënim një jetë të rehatshme oficeri në Hsin-Chinig, gati pyesnim: "Luftë? Çfarë lufte?" Ne shkonim për të pirë e për t'u zbavitur përnatë, dhe preferonim kafenetë që kishin vajzat e bardha ruse.

Atë kohë, një ditë fundprilli të 1938-ës, një oficer madhor i shtabit të gjeneralit, më thirri dhe më prezantoi me një ushtar tjetër që quhej Yamamoto. Ai kishte flokë të qethur shkurt dhe mustaqe. Nuk ishte shumë i gjatë. Sa për moshën, dukej sikur ishte në mes të të tridhjetave. Prapa qafës kishte një shenjë si e shkaktuar nga ndonjë lloj goditjeje me thikë. Oficeri më tha: "Zoti Yamamoto është civil. Është punësuar nga ushtria për të studiuar jetën dhe zakonet e mongolëve që jetojnë në Mançukuo. Ai do të niset për në stepën e Hulumbuirit, pranë kufirit të Mongolisë së Madhe, dhe ne do t'i japim një grup shoqërues të armatosur. Ti do të jesh njëri nga anëtarët e këtij grapi." Nuk i besova fjalëve të oficerit. Ky Yamamotoja vërtet mund të kishte veshur rroba civili, por kushdo mund ta dallonte menjëherë se ai ishte ushtar profesionist. Dukej qartë nga vështrimi i tij, mënyra si fliste, qëndrimi. Mendova se duhej të ishte oficer i rangut të lartë ose kishte lidhje me shërbimet zbuluese dhe tani kishte ndërrmarrë një mision

ku i duhej ta mbante tē fshehur identitetin e tij ushtarak. E gjithë kjo situatë kishte diçka ogurndjellëse.

Ne ishim tre vetë tē caktuar pér tē shoqëruar Yamamoton – shumë pak pér tē qenë një grup shoqërues që tē mund tē luftonte shumë mirë, por një grup më i madh do tē kishte tërhequr vëmendjen e trupave tē Mongolisë së Madhe që ishin pozicionuar përgjatë kufirit. Dikush mund ta shihte këtë detyrë nga pikëpamja e një grupei tē zgjedhur tē cilit i ishte besuar një mision sekret, por e vërteta ishte krejt ndryshe. Unë isha i vetmi oficer në grup dhe pa përvojë lufte. I vetmi që kishte përvojë lufte, ishte një toger që quhej Hamano. Unë e njihja mirë, ngaqë ishte njëri prej ushtarëve tē ngarkuar në ndihmë tē shtabit tē gjeneralit. Ishte një burrë i ashper, nga ata tipat që kishte arritur tē bëhej oficer pa kaluar në komision, por i shquar në beteja tē ndryshme në Kinë. Ishte i fuqishëm dhe trim, isha i bindur se do t'ia kishim shumë nevojën dhe mund tē mbështeteshim pa frikë tek ai. Pse e kishin futur edhe kaporal Hondën në atë grup, nuk e kam fare idenë. Si mua, apo kishte ardhur nga Japonia dhe nuk kishte asnje lloj përvoje në beteja. Ai ishte një shpirt i qetë, i butë, që dukej se nuk do tē ishte në gjendje tē ndihmonte në situata luftimi. Ai i përkiste Divizonit tē Shtatë, që do tē thoshte se shtabi i përgjithshëm ishte përpjekur shumë t'i bindte ata tē divizonit që ta dërgonin enkas pér këtë shërbim. Ai duhet tē ishte një ushtar i çmuar, dhe arsyen do ta kuptoja shumë më vonë.

Mua më kishin zgjedhur komandant tē eskortës dhe detyra ime kryesore ishte topografja e kufirit perëndimor tē Mançukuosë në zonën e lumit Khalka.

Puna ime ishte tē kontrolloja që hartat tona tē zonës tē ishin sa më tē plota. Madje kisha flutuar disa herë me avion mbi atë zonë. Prania ime kishte pér qëllim ta bënte misionin sa më tē lehtë. Kisha pér detyrë edhe tē mblidhja një informacion topografik më tē hollësishëm pér zonën pér tē përmirësuar saktësinë e hartave ekzistuese. Pra, një rrugë e dy punë. Që tē them tē vërtetët, hartat e zonës së kufirit tē Stepës së Hulumbirit në Mongolinë e Madhe, që kishim në atë kohë – vetëm tē përaferta – ishin pothuajse po aq tē sakta sa hartat e vjetra tē dinastisë Mançu. Ushtria e Kwantungut kishte bërë disa studime qysh nga koha e krijimit tē Mançukuosë. Ata donin tē bënин disa harta tē

sakta, por hapësira që donin të mbulonin, ishte tejet e madhe dhe Mançuria perëndimore është thjesht një shkretëtirë e pa-fund. Kufjtë kombëtarë nuk kanë ndonjë kuptim në hapësira të tilla të egra e të pafundme. Nomadët mongolë kishin jetuar aty për mijëra vjet pa patur nevojë, ose pa patur qoftë ide për kufij.

Edhe situata politike kishte penguar në bërjen e hartave më të sakta. Domethënë, nëse ne do të kishim bërë ndonjë hartë zyr-tare që tregonte kufjtë si i donim dhe si i mendonim ne, kjo do të shkaktonte një skandal i madh ndërkombëtar. Bashkimi Sovjetik edhe Mongolia e Madhe, që kishin kufij me Mançkuonë, ishin tepër të ndjeshëm ndaj shkeljeve të kufirit dhe ishin bërë disa beteja të përgjakshme për këtë çështje. Në atë kohë, ushtria nuk mendonte luftë me Bashkimin Sovjetik. Të gjitha forcat tonë ishin mobilizuar në luftën me Kinën. Nuk kishte forca të tepërtë që në rast konflikti të luftonin me sovjetikët. Ne nuk i kishim as divisionet, as tanket, as artilerinë dhe as avionët që duhesin për një luftë të tillë. Përparësia ishte në sigurimin e stabilitetit të Mançkuosë, që ishte ende një njësi politike relativisht e re. Sa për ushtrinë, krijimi i kufijve veriorë dhe jugperëndimorë mund të priste edhe ca. Ata donin të fitonin kohë duke i mbajtur gjërat pezull. Edhe ushtria e fuqishme e Kwantungut hoqi dorë nga kjo çështje dhe vendosi të priste rrrethanat. Ndaj çdo gjë ishte në mje-gull.

Por, sidqoqoftë, pavarësisht planeve përgatitore për situatën e mundshme, nëse një ngjarje e paparashikuar do të conte në fillimin e luftës (pra tamam ajo që ndodhi një vit më pas në Nōmohan), ne do të na duhesin harta për luftimet. Dhe jo thjesht harta të zakonshme civile, por harta të vërteta luftimi. Që të bësh luftë, duhet të kesh harta që të tregojnë ku të ngresh kampet, vendin e përshtatshëm për të vendosur artilerinë, sa ditë i duhen infanterisë të marshojë për atje, ku ta marrësh ujin, sa ushqim duhet për kuajt, shumë informacione të tilla të detajuara. Është e pamundur të bësh luftë moderne pa këto lloj hartash. Prandaj një pjesë e madhe e punës sonë, lidhej me atë të shërbimeve sekrete, dhe ne shkëmbenim vazhdimisht informacion me seksionin e shërbimeve sekrete të ushtrisë së Kwantungut dhe në Hilar. Të gjithë ne e njihnin njëri-tjetrin, por këtë Yamamoto nuk e kisha parë kurrë më parë.

Pas disa ditësh përgatitjeje, e lamë Hsin-chingun dhe u nisëm me tren për në Hailar. Prej aty, udhëtuam me kamion përgjapikën e vrojtimit të kufirit të ushtrisë së Mançkuosë pranë lumit Khalka. Nuk më kujtohet distanca e saktë, por ishte rreth 350 km. Zona ishte një hapësirë e egër, e pashkelur, dhe e shkretë aq sa të hante syri. Detyra e kërkonte që të krahasoja peizazhin me hartën, por në peizazh nuk kishte asgjë që ta përdorje për të krahasuar, asgjë prej objekti. Të vetmet gjëra që shihja, ishin përgje dheu me bar e shkurre pafund dhe re që lundronin në qiell. E pamundur për të patur një ide të qartë se ku ndodheshim në harë. E vetmja gjë që mund të bëja, ishte të llogarisja me përafersi në bazë të kohës që kishim udhëtuar.

Ndodh që, kur je duke ecur mes një peizazhi të tillë kaq të zhveshur, një haluçinacion i fuqishëm të shtyn të mendosh se ti, ke nisur të shpërbëhesh nga të qenit qenie njerëzore mëvetëse. Hapësira që të rrëthon është kaq e pafundme, saqë e ke gjithnjë e më të vështirë të ruash një balancë të fortë brenda vetes. Nuk e di a po shpjegohem qartë. Mendja bymehet dhe derdhet jashtë si të dojë të mbushë peizazhin përreth, dhe kaq shumë shpërhapet gjatë këtij procesi, saqë njeriu fillon ta humbasë aftësinë që ta mbajë mendjen pranë qenies së tij fizike. Këtë e përjetova në mes të stepës mongoliane. Sa e pafund qe! Dukej më shumë si oqean, sesa si shkretëtirë. Dielli ngrihej nga horizonti lindor, lëvizte përmes qiellit dhe zhytej poshtë horizontit perëndimor. Ky ishte i vetmi ndryshim që perceptonim rreth nesh. Dhe në lëvizjen e diellit, ndieva diçka që nuk di si ta përshkruaj, një lloj dashurie kozmike, tmerrësish të pafund.

Në pikën e kufirit të ushtrisë së Mançkuosë, u zhvendosëm nga kamioni nëpër kuaj. Gjithçka e kishin bërë gati për ne; kattër kuaj për t'i ngarë dhe dy për të mbajtur ngarkesat me ushqime, ujë dhe armë. Ishim armatosur lehtë. Unë dhe Yamamotoja, kishim vetëm pistoleta. Hamano dhe Honda, përvëç pistoletave, kishim secili pushkë të rregullta infanterie model 38 dhe nga dy granata dore.

Komandanti i vërtetë i grupit ishte Yamamoto. Ishte ai që merrte të gjitha vendimet dhe na jepte udhëzime. Meqë ai duhej të ishte kinse civil, rregullat ushtarake kërkonin që unë të

proja si komandant i misionit, por askush nuk dyshonte se aj ishte udhëheqësi. E para, ngaqë unë edhe pse kisha rangun e togerit të dytë, nuk isha veçse një oficer burokrat pa asnje përf. vojë luftarake. Ushtarakët e kuptojnë menjëherë se kush e ka komandën, dhe vetëm atij i binden. Përveç kësaj, komandantët e mi më kishin urdhëruar që t'i ndiqja udhëzimet e Yamamotos pa bërë asnje pyetje. Fakti që unë duhet t'i bindesha urdhërave të tij, ishte diçka që i tejkalonte rregullat dhe ligjet e zakonshme.

Vijuam rrugën për në lumin e Khalkës gjatë rrjedhës së tij kah jugu. Lumi ishte ngritur nga bora e shkrirë. Shihnim peshq të mëdhenj në ujë. Në largësi, shihnim edhe ujq. Më shumë sesa ujq, mund të ishin edhe qen të egër, por sidoqë të ishte, ishin të rrezikshëm. Çdo natë na duhej të linim një roje që të ruante kuajt. Pamë edhe shumë zogj, të shumtët pata shtegtarë që ktheheshin në Siberi. Me Yamamoto flisja për të veçantat e peizazhit. Kontrollonim hartën që kishim me peizazhin dhe mbanim shënimë të hollësishme edhe për gjërat më të vogla që na tërhojnë vëmendjen. Përveç këtyre bisedave për punë, Yamamotoja pothuajse nuk më fliste fare. Grante kalin në heshtje, hante i veçuar dhe shkonte të flinte në heshtje. Kisha përshtypjen se nuk ishte hera e parë që ai udhëtonte në këtë zonë. Kishte njohuri shumë të sakta dhe të hollësishme për peizazhin, për koordinatat e të tjera të këtij lloji.

Pas dy ditësh ecje pa incidente drejt jugut, Yamamotoja më hoqi veç dhe më tha se të nesërmë herët para agimit do të kapërçenim lumin e Khalkës më këmbë. Ky lajm më ra si bombë. Bregu tjetër i lumit ishte territor i Mongolisë së Madhe. Madje edhe bregu ku po qëndronim në atë çast, ishte një zonë e rrezikshme, pasi të dyja palët e konsideronin të tyren. Mongolët e quanin të tyren, por edhe Mançuko kishte pretendimet për këtë territor, dhe kjo shkaktonte shpesh përlleshje të armatosura. Nëse trupat e Mongolisë se Madhe na kapnin si të burgosur lufte në këtë anë të lumit, pretendimet e të dy vendeve na jepnin të paktën një pretekst për të qenë aty, megjithëse kishte shumë pak të ngjarë të ndeshnim trupat e tyre në këtë stinë të vitit kur ujërat e shkrira të borës e bënин kalimin e lumit në këmbë shumë të vështirë. Por bregu tjetër, ishte histori më vete. Me siguri në atë anë kishte patulla mongole. Nuk kishim asnje lloj justifikimi po të na kapnin.

Kapja jonë në atë anë, do të ishte një rast i pastër i kalimit ilegal të kufirit dhe do të shkaktonte probleme politike. Mund të na vri-kësaj, komandanti im nuk e kishte përmendur fare se mund të dhërat e Yamamotos, por nuk e dija nëse ai kishte udhëzime nga komanda që të thyente rregullat për të kaluar ilegalisht kufirin. Por edhe siç e thashë, Khalka ishte fryrë nga ujërat e borës, rryma ishte shumë e fortë për t'u kaluar, dhe uji ishte akull i ftohtë. As tributë nomade nuk guxonin ta kapërcenin lumin në atë kohë të vitit. Rëndom ata e kalonin lumin në dimër, kur ujërat ishin krejt të ngrira, ose në verë kur ujërat binin dhe ishin më të ngrohtë.

Kur ia thashë të gjitha këto, Yamamotoja m'i nguli sytë një çast. Pastaj tundi disa herë kokën. "I kuptoj shqetësimet tuaja për kalinin ilegal të kufirit", më tha ai, me një dozë ironie në fytyrë. "Është krejt e natyrshme për ju, si një oficer që keni ushtarë nën komandë, që të shihni rreziqet e një veprimi të tillë. Ju, natyrisht nuk doni të rrezikoni jetët e ushtarëve tuaj pa një arsyё të fortë. Por do të doja që të ma linit mua arsyen e kësaj. E mbaj unë të gjithë përgjegjësinë. Nuk mund t'ju jap shumë shpjegime tani, por kjo çështje është diskutuar në nivelet më të larta të ushtrisë. Sa për kapërcimin e lomit më këmbë, nuk kemi asnje vështirësi teknike. Është një pikë e fshehtë prej ku mund të kalohet. Ushtria e Mongolisë së Madhe ka ndërtuar dhe siguruar disa pika të tilla. Besoj se edhe ju jeni në dijeni për këtë. Unë vetë e kam kaluar lumin disa herë nga kjo pikë. Edhe vitin e shkuar hyra në Mongolinë e Madhe nga kjo pikë. Nuk ka asnje arsyё pse të shqetësoheni."

Për një gjë kishte të drejtë. Ushtria e Mongolisë së Madhe, e njihte shumë mirë këtë zonë dhe kishte dërguar njësi luftarake – megjithëse shumë pak – përmes lomit nga kjo anë, në kohën kur shkrinte bora. Po ashtu ishin siguruar se në rast nevoje mund të dërgonin divizione të tëra që mund ta kapërcenin lumin. Dhe nëse mund ta kapërcenin ata, atëherë edhe ky Yamamotoja, mund të kapërcente, dhe po ashtu do të kalonim edhe ne të tjerët.

Atë çast po qëndronim në njërin nga ato fjordet që kishte shumë të ngjarë të ishte ndërtuar nga Ushtria e Mongolisë së Madhe. Ishte i maskuar shumë mirë dhe një vëzhgues i rastësishëm nuk

do ta kishte vënë re. Një urë me dërrasa mbahej me litarë që mundësonte lehtësish kalimin e kamionëve që transporton trupa, makinave të blinduara etj. Avionët e zbulimit nuk mund ta shihnin dot urën sepse ishte nën ujë. Ne kapërcyem kundërsyrmës së fuqishme duke u mbajtur te litarët. Yamamotoja kundërsyrt që të sigurohej se nuk kishte patrulla të Mongolisë së Madhe ujin e ftohtë, por bashkë me kuajt dolëm më në fund me vështrë duke prej aty mund të shihnin përmilje të tëra shkretëtirës së kishim ardhur. Dhe kjo ishte një arsy që ushtria Sovjetike do të kishte gjithmonë përparrësi kur beteja e Nomohani të shpërndarës së tyre shumë më të saktë. Sido që të ishte, më kujtohet ndryshëm. Më kujtohet edhe se na u desh shumë kohë që t'i më iku edhe zëri. Por, që të jem i singertë, tensioni i jashtëzakonshëm që vinte nga vetëdija se isha në territorin e armikut, më bënte ta harroja të ftohtin.

Ndoqëm lumin drejt jugut. Khalka gjarpëronte poshtë nesh nga e majta. Pak kohë pasi kaluam anën tjetër, Yamamotoja na Mendova se këto shenja mund të na nxirrin probleme po të na këpucë me qafa.

Ishim duke ndërtuar kampin përmes atë natë, kur na u afroa një më të lartë dhe të shështë e lehtë t'i dallosh që larg. Toger Hamano rrëmbeu pushkën apo pa të afrohej, por Yamamotoja i tha të druan të katër në këmbë, në pritje të mongolit. Ai kishte një fytyrën ia mbulonin mustaqet dhe kishte vënë një kapuç me veshë. Rrobat e pistë ishin nga ato që veshin nomadët, por nga mënyra se si e mbante yeten, dukej se ishte ushtar i regjur. Zbritur nga kali dhe i foli Yamamotos në një gjuhë që e mora

me mend se ishte mongolisht. Kisha pak njohuri të rusishtes dhe të kinezës, dhe ai nuk foli në asnjëren prej tyre, kështu që duhet të ishte mongolisht. Yamamotoja iu përgjigji në po atë gjuhë. Kjo më bëri edhe më të sigurt se Yamamotoja ishte oficer zbulimi.

Yamamotoja më tha: "Toger Mamiya, unë do të iki me këtë zotërinë. S'e di se sa do të vonohem, por dua që ju të prisni këtu - natyrish, duke lënë gjithmonë dikë roje. Nëse nuk kthehem përmes tridhjetë e gjashtë orë, duhet t'i raportosh komandës. Dërgo njërin nga ushtarët nëpër lumë që të raportojë në pikën e vëzhgimit të Ushtrisë së Mançukuoës." I hipi kalit dhe ngau drejt përendimit bashkë me mongolin.

Ne tre të tjerët, ngritëm kampin dhe hengrëm një darkë të thjeshtë. Nuk mund të gatuanim ose të ndiznim zgjarr. Në atë stëpë të pambarimtë, ku përvëç dunave të ulëta të rëres nuk kishte asgjë ku të fshiheshe, edhe fija më e vogël e tymit do të na kishte zbuluar shpejt. I ngritëm çadrat ulët nëpër duna dhe përmes hengrëmës kripura dhe mish konserve të ftohtë. Errësira na mbuloi menjëherë, apo dielli u zhyt nën horizont dhe qilli u mbush me një numër të pabesueshëm yjesh. Ndërsa rrnim në rërë, duke u shlodhur nga mundimet e ditës, përzier me zhurmën e ujit, na vinin edhe ulërimat e ujqërvë.

Toger Hamano më tha: "Me sa duket i jemi futur një aventure të rezikshme", dhe më duhej t'i jepja të drejtë. Ne të tre, toger Hamano, kaporal Honda dhe unë, ishim njohur shumë mirë me njëri-tjetrin. Normalisht, një oficer i ri si unë, që objekt talljeje dhe ftohtësie përmes një oficer veteran si puna e toger Hamanos, por ky ishte një rast i veçantë. Ai kishte respekt përmes shkollimin tim në një universitet civil dhe unë e vlerësoja përvojën e tij luftarakë dhe gjykimin praktik, pa u mbajtur me të madh se kisha gradë më të lartë. Po ashtu e kishim të lehtë të flisnim me njëri-tjetrin, sepse ai ishte nga Yamaguchi dhe unë nga një zonë e Hiroshima afër Yamaguchit. Më tregoi përmes luftës në Kinë. Kishte qenë gjithmonë ushtar, kishte mbaruar vetëm shkollën fillore, por edhe ai kishte vërejtjet e tij ndaj kësaj luftë komplikuar në kontinent që dukej sikur nuk do të mbaronte kurrë, dhe m'i tha hapur ato që mendonte. "S'e kam fare problem luftë", tha ai. "Unë jam ushtar profesionist. Dhe nuk e kam problem të vdes në betejë përmes vendin tim, sepse kjo është detyra ime. Por kjo luftë që

po bëjmë tanj, toger – epo si tē ta them, nuk është e drejtë. Nuk është luftë e vërtetë, ku ke një front dhe përballesh me armikun nga fillimi në fund. Ne përparojmë, dhe armiku largohet pa luftuar. Pastaj ushtarët kinezë heqin uniformat dhe përzihen me popullsinë civile, dhe ne nuk e dimë se kush është armiku. Kështu që vrasim shumë njerëz të pafajshëm në emër të shfaro-sjes së 'dezertoreve' ose 'mbeturinave të armikut' dhe iu marrim furnizimet. Na duhet t'u vjedhim ushqimet, sepse fronti ynë po ecën kaq shpejt, saqë linjat e furnizimit nuk na arrinë dot. Na duhet edhe t'i vrasim të burgosurit e luftës, sepse nuk kemi ku t'i mbajmë dhe me çfarë t'i ushqejmë. Kjo s'është e drejtë, toger. Në Nanking, kemi bërë ca gjëra të tmerrshme. Edhe njësia ime. Hodhëm duzina njerëzish në një pus e pastaj iu hodhëm granata dore brenda. Kemi bërë ca gjëra që kam turp t'i kujtoj. Po tē them, toger, se kjo luftë s'ka asnijë Kauz të Drejë. Janë thjesht dy ushtin që vrasin njëra-tjetrën. Dhe ata që e pësojnë janë fermerët e varfér që nuk kanë asnijë lloj ideologjje. Për ta, nuk ka Parti Nacionliste, as Marshall të Ri Zhang, as Ushtri të Rrugës së Tetë. Po tē kenë përtë ngrënë, ata janë të lumtur. Unë e di se çfarë ndiqen këta njerëz. Vetë unë jam bir i një peshkatari të varfér. Njerëzit e vegjël punojnë si sklevëri nga mëngjesi deri në mbrëmje – dhe mezi ia dalin të mbajnë shpirtin gjallë. S'më besohet që vrasja pa asnijë lloj arsyaje e këtyre njerëzve do t'i sjellë hajër Japonisë."

Ndryshe nga toger Hamano, kaporal Honda, nuk para fliste përveten. Ishte tip i urtë. Më shumë na dëgjonte tek flisnim, pa bërë komente. Kur them se ishte i "urtë", nuk dua tē nënkuqtoj se ishte ndonjë gjë tē fshehtë apo melankolike tek ai. Vetëm se nuk preferonte tē niste bisedë. Unë vrisja mendjen se çfarë po i shkonte nëpër mend, por nuk ishte asgjë tē pakëndshme tek ai. Në tē vërtetë, në ményrën e tij tē qetë ishte diçka që iu zbuste zemrat njerëzve. Ishte tejet i paqmë. Ruante tē njëjtën shprehje në fytarë, pavarësisht nga ato që ndodhnin përreth. Ishte nga Asahikawa, ku i ati ishte një tipografi të vogël. Ishte dy vjet më i vogël se unë, dhe që kur ishte mbaruar shkollën fillore, ishte punuar përtë atin dhe vellëzërit. Ishte më i vogli i tre djemve, më i madhi i të cilëve ishte vrarë në Kinë dy vjet më parë. I pëlgente shumë tē lexonte dhe në qdo çast që ishim tē litë, do ta shihje tē mbledhur duke lexuar ndonjë libër rrithë temave budiste.

Siç thashë më parë, Honda nuk kishte absolutisht asnjë lloj përvoje luftimi, por me një vit stërvitje ishte bërë një ushtar i shkelqyer. Në qdo njësi, ka gjithmonë një ose dy ushtarë tē tillë, që me durim dhe devotshmëri i kryejnë detyrat fare mirë dhe pa u ankuar asnjëherë. Ata janë tē fortë fizikisht, me shumë intuite, e kuptojnë menjëherë atë që iu thua dhe i kryejnë saktë tē gjitha detyrat. Honda ishte njëri prej këtyre ushtarëve. Dhe meqë kishte bërë stërvitje kavalerie, ai ishte njeriu që dinte më shumë se të gjithë për kuajt; ai kujdesej përtë gjashtë kuajt që kishim. Dhe e bënte këtë punë në ményrë të jashtëzakonshme. Na dukej sikur ai ishte në gjendje tē kuptonte edhe nuancat më të vogla të ndjenjave tē kuajve. Toger Hamano i vuri re menjëherë aftësitë e shkaporët. Dhe e la që tē merrte përsipërt pa hezituar shumë detyra.

Për një njësi kaq tē pazakontë, ne arritëm një shkallë shumë tē lartë mirëkuptimi. Dhe ngaqë nuk ishim një njësi e zakonshme, nuk zbatonim asnijëren nga rregullat formale tē ushtrisë. Ndiheshim shumë mirë me njëri-tjetrin, a thua se vetë Karma na kishte zgjedhur përtë qenë bashkë. Prandaj toger Hamano ishte në gjendje tē fliste hapur me mua e tē më thoshte gjëra që normalisht nuk fliteshin kurrë mes një oficeri me komision e një tjeteri pa komision.

'Më thuaj toger', më pyeti njëherë; 'çfarë mendon përtë këtë Yamamoto?'.

'Shërbimi sekret, e vë me bast', thashë unë. 'Një që flet mongolisht aq mirë, duhet tē jetë profesionist. E njeh edhe këtë zonë në pellëmbë tē dorës.'

'Edhe unë kështu them. Në fillim mendova se mund tē jetë ndonjë nga ata banditët e lidhur me komandanët e mëdhenj, por s'ka mundësi. I njoh ata lloj njerëzish. Të mërzisin duke folur dhe gjysmën e bisedës e shpikin nga mendja. E qëllojnë pa u menduar shumë. Por ky Yamamotoja nuk është i tillë. Është trim. Duhet tē jetë lart – mjaft lart në pozitë. I nuhas këta tipa nga një kilometër larg. Dëgjova që ushtria donte tē krijonte një njësi takikë sekrete në përbërje me mongolë nga trupat që kanë stërvitur rusët, kishin sjellë disa nga tanët përtë ta drejtuar këtë operacion. Ndoshëta ka lidhje me këtë operacion.'

Kaporal Honda bënte roje më larg, me pushkë në dorë. Kisha

Browning tim aty pranë e mund ta rrëmbeja befas. Toger Hamano, no kishte hequr këpucët me qafa e po masazhonte këmbët.

'Sigurisht që këto janë hamendje', vazhdoi Hamano. 'Ai mongoli që pamë, mund të jetë ndonjë oficer antisovjetik me ushtrinë e Mongolisë së Madhe, i cili po përpinqet të krijojë kontakt me ushtrinë japoneze.'

'Ndoshta', thashë unë. 'Por ki kujdes kur flet. Ata të heqin këpucët përkëto gjëra.'

'Mos ia fut kot toger. Nuk jam aq budalla. Kjo bisedë është vetëm mes nesh.' Ai më buzëqeshi me dashamirësi dhe pastaj u bë serioz. 'Por, po të jenë të vërteta këto, kjo punë është me shumë risk. Mund të çojë në luftë.'

Unë tunda kokën në shenjë pohimi. Mongolia e Madhe supozohet të ishte një vend i pavarur, por në të vërtetë ishte më shumë një shtet satelit nën kontrollin e Bashkimit Sovjetik. Me një fjalë, nuk ishte dhe aq ndryshe nga Mançkuoja, ku Japonia kishte revolutuar disa herë. Bërrthama e elementeve të revoltës përbëhet nga ushtarë mongolë që e urrenin arrogancën e ushtrisë sovjetike, anëtarë të klasës latifondiste që ishin kundër shtetëzimit me forcë të tokave dhe priftërinjtë e sektit Lama që numëroni mbi njëqind mijë anëtarë. E vërmja fuqi e huaj së cilës fraksioni antisovjetik mund t'i kërkonte ndihmë, ishte ushtria japoneze e vendosur në Mançkuo. Dhe, me sa dukej, ata ndiheshin më afër ne japonezëve, si aziatikë që ishim, sesa me rusët. Planet për një revoltë masive, ishin zbuluar në kryeqytet, Ulan Bator, dhe një vit më parë, në vitin 1937, kishte pasur tre puçe. Mijëra ushtarë dhe priftërinj Lama ishin ekzekutuar si elementë kundërvolucionarë që kishin lidhje sekrete me ushtrinë japoneze, por megjithatë ndjenjat kundër sovjetikëve, vazhdonin të shfaqeshin aty-këtu. Ndañ nuk ishte ndonjë çudi e madhe që një oficer i shërbimit sekret japonez, të kapërcente lumin Khalka dhe të ljdhej me ndonjë oficer antisovjetik në ushtrinë e Mongolisë se Madhe. Për të parandaluar aktivitetë të tillë, ushtria e Mongolisë së Madhe kishte vënë njësi roje që ruanin përgjatë kufirit vazhdimisht dhe e kishte deklaruar të gjithë zonën, prej dhjetë ose njëzet kilo-

metresh pranë kufirit me Mançkuonë, të ndaluar, por kjo ishte një zonë shumë e madhe për t'u patrulluar dhe ishte e pamundur të kontrolloje çdo pëllëmbë toke.

Edhe sikur rebelimi i tyre të dilte me sukses, ishte fare e qartë që ushtria sovjetike do të ndërhynte menjëherë për të shtypur aktivitetin e tyre kundërvolucionar, dhe po të ndodhë kjo, kryengritësit do të kërkoni ndihmën e ushtrisë japoneze, gjë që do t'i jepte ushtrisë Japoneze të Kwantungut, një pretekst për të ndërhyrë. Marrja e Mongolisë se Jashtme, do të ishte një thikë në stomak për rusët në Sibéri. Qendra perandorake në Tokio mund të përpinqet ta ngadalësonë këtë ndërhyrje, por ky ishte një rast që gjenerali ambicioz i Shtabit të Përgjithshëm të ushtrisë së Kwantungut, nuk munda ta linte t'i shpëtonte nga dora. Kjo do të thoshte se nuk kishte më mosmarrëveshje për kufirin, por në vend të tyre do të plaste një luftë në shkallë të gjerë mes Bashkimit Sovjetik dhe Japonisë. Nëse kjo luftë do shpërhente në kufirin mançuriano-sovjetik, Hitleri mund të përgjigjej me pushtimin e Polonisë dhe të Çekoslllovakisë. Për këtë skenar e kishte fjalën toger Hamano kur përmendi mundësinë e shpërthimit të luftës.

Dielli u ngrit mëngjesin tjetër dhe Yamamotoja nuk ishte kthyer ende. Unë isha i fundit që bëra roje. I mora pushkën toger Hamanos, u ula në majë të një dune paksa më të lartë se të qjerat dhe këqyra qiellin e lindjes. Agimi në Mongoli ishte një gjë e mahnitshme. Në një çast, horizonti bëhet një vijë pothuajse e padukshme që varej në errësirë, dhe pastaj vija fillon të shtrihet sipër, gjithnjë e më lart. Sikur një dorë gjigante të ishte zgjatur nga qielli dhe ngadalë e ngrinte perden e natës nga faqja e tokës. Ishte një pamje madhështore, në një shkallë shumë më të madhe, që siç thashë edhe më parë, unë, me aftësitë e mia të kufizuar prej njeriu të zakonshëm, s'mund ta kuptoja plotësisht. I ulur aty, duke këqyrur qiellin, më pushtoi ndjesia sejeta ime dalëngadalë po zhëbëj në asgjë. S'kishte asnjë gjurmë të diçkaje kaq të rëndësishme si krijimet njerëzore. Kjo që shihja, kishte ndodhur me qindra milionë e miliarda herë, në një epokë shumë kohë më parë se të kishte jetë në tokë. Duke harruar se isha aty të bëja roje, ia ngulja sytë i magjepsur agimit.

Pasi dielli u ngriti deri në fund në horizont, ndeza një cigare, piva një gllënjkë ujë nga pagurja dhe urinova. Pastaj mendova

për Japoninë, përfytyrova qytetin tim herët në maj - aromën e luleve, zhurmërimën e lomit, retë në qill. Shokët e kohëve të shkuara. Familje. Ëmbëlsia e përtypshme e orizit të ngrohtë se mbështjellë në gjethë lisi. Unë nuk i kam aq qejfë ëmbëlsirat, por akoma më kujtohet si më ishte tekur për një puskë me mochi⁸ mëngjes. Isha gati të paguaja gjysmën e rrrogës vjetore edhe për fillova të ndihem si i braktisur në skajin më të humbur të botës. E pse duhet të rrezikonim jetën për të luftuar për këtë tokë djerë pa asnjë lloj vlere ushtarake apo industriale, këtë tokë të pamazë si dreqi? Për të mbrojtur atdheun, edhe unë isha gati të luftoj e të vdisja. Por nuk kishte pikë kuptimi për mua të sakrifikoj jetën time për hir të kësaj cope të zhveshur dheu nga ku nuk do të mbinte kurrë ndonjë kalli gruri.

Yamamotoja u kthye të nesërmen në agim. Unë isha i fundit që bëra roje edhe atë mëngjes. Më shpinë nga lumi, po shihja drjet perëndimit, kur dëgjova një zhurmë që ngjante si hungërimë kal. U rrotullova, por nuk pashë asgjë. I ngula sytë kah tingulli, me pushkën gati. U gjelltita, e tingulli i grykës sime ishte aq i fortë, sa mjaftoi të më trempte. Gishti i këmbëzës po më dridhej. Nuk kisha shtënë kurrë me armë më parë.

Por atëherë, disa sekonda më vonë, befas pas një dune dolë Yamamotoja mbi kalë. Unë studiova zonën, me gishtin ende në këmbëz, por nuk u duk më njeri – as Mongoli që e kishte martë, as ushtarë të armikut. Një hënë e madhe e bardhë, varej në qellin e lindjes si një megalit ogurzi. Kruhu i majtë i Yamamotos dukej si i plagosur. Shamia me të cilën e kishte lidhur, ishte bërë me gjak. Zgjova kaporal Hondën që të merrej me kalin. Nga goja me shkumë dhe ngaqë merrte frysë me zor, dukej qartë që kishte ecur shumë dhe me shumë shpejtësi.

'Plumbi ka dalë dhe rrjedhja e gjakut pushoi', tha Yamamotoja. Kishte të drejtë, plumbi i kishte anashkaluar kockës dhe kishte kaluar përmes, vetëm sa kishte hapur mishin. I hoqa shaminë, dizinfektova vendet e hapura me alkool dhe i lidha një fashë të re. Atij nuk i lëvizi as qerpiku gjatë gjithë kohës që po e mjekojë,

8 Mochi - një lloj qofteje e ëmbël me oriz.

megjithëse buza e sipërme iu vesh me një shtresë të hollë djerë. Piu ujë sa u ngop nga pagurja, ndezi cigaren dhe e thithi me një çlirim të dukshëm. Pastaj hoqi Browningun, e vuri nën krahë, hoqi karikatoren e duke përdour vetëm njëren dorë me shumë shkathësi dhe e mbushi me tre fishekë. 'Do të ikim menjëherë që këtu Leitnant Mamiya', tha ai. 'Do të kapërcejmë lumin Khalka dhe do drejtohem për në pikën e vëzhgimit të Ushtirisë së Mançkuosë.'

E prishëm shpejt kampin, pa folur fare, u hipëm kuajve dhe u drejtuam nga fjordi. Unë nuk e pyeta Yamamoton ku dhe kush e kishte qëlluar. Nuk kisha aq pozitë sa t'ia bëja këtë pyetje, por edhe sikur të kisha, ai ndoshta nuk do të më tregonte. I vetmi mendim në kokën time atë çast, ishte të largohesha nga territori i armikut sa më shpejt të mundesha, të kapërcëja lumin Khalka dhe të arrinim në sigurinë të njëfarësojtë të bregut të anës tjetër.

I ngamë kuajt në heshtje e me nxit përmes fushës me bar. Asnjëri nuk fliste, por të gjithë po mendonim të njëjtën gjë; a do t'ia dilnim të kapërcimin lumin? Nëse njëra nga patrullat e Mongolisë se Madhe do ta arrinte urën para nesh, ky do të ishte fund për ne. Ishte e pamundur që të fitonim po të binim në një përpjekje me armë. Më kujtohet djersa që më rridhë poshtë krahëve. Nuk arriti të thahej.

'Më thoni, toger Mamiya, a jeni plagosur ndonjëherë?' më pyeti Yamamotoja pas një heshtjeje të gjatë majë kalit.

'Asnjëherë', iu përgjigja.

'A ke qëlluar njeri?'

'Asnjëherë', thashë sërisht.

Nuk e kisha idenë se çfarë përshtypje i bënë pëgjigjet e mia dhe nuk e dija pse m'i bëri ato pyetje.

'Këtu është një dokument që duhet çuar në qendër', tha ai me dorën në hejben e shalës së tij. 'Nëse nuk dorëzohet, duhet zhdurur, djegur, groposur, nuk ka rendësi se si, por, në asnjë mënyrë, në asnjë rrëthanë, nuk duhet të bjerë në dorë të armikut. Në asnjë rrëthanë. Kjo është detyra jonë kryesore. Dua të sigurohem që e kupton këtë. Është shumë, shumë e rëndësishme.'

'E kuptoj', thashë unë.

Yamamotoja m'i nguli sytë. 'Nëse vete puna keq, gjëja e parë që duhet të bësh, është të më qëllosh mua. Pa asnjë ngurtim. Do

ta bëj vetë po të mundem. Por, me këtë krahun këshu, mund në mos jem në gjendje. Po të vejë puna keq, duhet të më qellohet. Dhe sigurohu që kam vdekur.'

Unë tunda kokën në heshtje.

Kur e arritëm fjordin, pak para muzgut, frika që kisha ndar i Ushtrisë se Mongolisë së Jashtme ishte pozicionuar aty. Unë drejt me dylibi. Ishin tetë burra – jo edhe aq shumë, por ishin shumë të armatosur për një patrullë kufiri. Njëri prej tyre kishte një mitraloz të lehtë, dhe kishin edhe një mitraloz të rëndë, të montuar në një mbështetëse. Ishte i rrëthuar me thasë rërë dhe i drejuar kah lumi. Ishte e qartë se ishin pozicionuar aty për të na ndaluar që të kapërcenim anës tjetër. Kishin ngritur çadra në buzë të lumit dhe i kishin lidhur dhjetë kuajt e tyre aty afér. Më sa dukej, kishin vendosur të rrinin aty derisa të na kapnin. 'Mos ka ndonjë fjord tjetër që mund ta përdorim?' pyeta unë. Yama-motoja largoi dylbitë dhe më këqyri, duke tundur kokën. 'Ka një, por është shumë larg. Dy ditë me kalë. Nuk kemi aq shumë kohë. Na duhet të kapërcejmë këtu me çdo lloj kushti.'

'Pra, do të kapërcejmë natën?'

'Po. Është e vetmja mënyrë. Do t'i lëmë kuajt këtu. Do të vrashojnë dhe të tjerët ndoshta do të jenë në gjumë. Mosu shqetëso, zhurmat tonë do t'i shua jë lumi. Rojen do ta heq qafe unë. S'kemi që t'ë bëjmë, derisa të bjerë nata, këshu që më mirë të marrim nga një sy gjumë, të çlodhem i tanë që kemi mundësi.'

Vendosem të kapërcenim në tre të mëngjesit. Kaporal Honda i hoqi të gjitha çantat nga kuajt, i çoi kuajt në një vend diku larg dhe i la të lirë. Gërmuan një gropë të madhe dhe groposëm municionet dhe ushqimet e tepërtë. Secili mund të mbante vetëm paguren, ushqim për një ditë, një armë dhe disa fishekë. Po të na kapte ushtria e Mongolisë së Madhe, aq të armatosur sa ishin, do ta kishim të pamundur t'i mundnim, pavarësisht se sa municion kishim me vete. Tani vetëm na duhej të flinim sa të mundeshim, sepse po t'ia dilnim ta kapërcenim lumin, nuk do kishim mundësi të flinim për një kohë të gjatë. Kaporal Honda do të bënte roje i pari, pastaj do ta ndërronte toger Hamano.

Në çadër, Yamamoto e zuri menjëherë gjumi. Më sa duket nuk kishte fjetur fare gjithë ato ditë. Ngjitur me nënkrësën e tij, ishte një valixhe e vogël lëkure ku kishte futur dokumentin e rën-dësishëm. Hamanon e zuri gjumi shpejt pas tij. Ishim të gjithë të dërrmuar, por unë isha shumë i tensionuar dhe nuk më zinte gjumi. Ndenja shtrirë për një kohë të gjatë, po vdisja për gjumë, por i zgjuar përfytyroja skena ku ne vrisnim rojen dhe na mbuloni plumbat e mitralozit tekxa kapërcenim lumin. Pëllëmbët e duarve po më tridhnin dwersë dhe më ishin fryrë damarët e qafës. Nuk isha shumë i sigurtë, që kur të vinte çasti i duhur, do të isha në gjendje të sillesha siç ishte e denjë për një oficer. U zvarri-të jashtë çadrës dhe u ula pranë kaporal Hondës, i cili po bënte roje.

'A e di, Honda', i thashë, 'ndoshta do të vdesim këtu.'

'S'mund ta thuash me siguri', tha ai.

Për pak kohë, asnjëri nuk foli. Por kishte diçka në përgjigjen e tij që më ngacmoi – një ngjyrim i veçantë i zërit, që kishte një lloj pasigurie. Intuita nuk kishte qenë asnjëherë pika ime e fortë, por e ndieva që përgjigja e tij e vagullt, kishte për qëllim të fshihte diçka. Vendosa ta pyesja për këtë. 'Po të kesh ndonjë gjë për të më thënë, mos ma lër pa thënë tanë', thashë unë. 'Kjo mund të jetë hera e fundit që flasim bashkë, më fol hapur.'

Tek kafshonte buzën e poshtme, Honda gërmoi me këmbë rënë te këmbët. E shihja që po luftonte me ndjenja të kundërtë. 'Togeri', tha ai pas njëfarë kohë. Më pa drejt e në sy. 'Nga ne të katër këtu, ju do të jetoni më gjatë – shumë më gjatë sesa e përfytoni ju vetë. Do të vdisni në Japoni.'

Tani ishte radhe ime t'ia ngulja sytë. Ai vazhdoi.

'Ndoshta po vrisni mendjen nga i di unë këto gjëra, por është diçka që as unë vetë nuk mundem ta shpjegoj. Vetëm e di se është kështu.'

'Mos je fatthënës?'

'Ndoshta, megjithëse kjo s'është tamam fjala që përshkruan atë që ndiej. Është paksa shumë pompoze. Siç, thashë, thjesht e di, kaq.'

'E ke pasur gjithmonë këtë aftësi?'

'Gjithmonë', tha ai me bindje. 'Megjithëse e kam mbajtur të fshehur që kur fillova ta kuptoja çfarë po ndodhë. Por kësaj here

është puna për jetë a vdekje toger, dhe jeni ju ai që po më pyesni, kështu që po ju them të vërtetën.'

'Po të tjerët? A e di ç'do ndodhë me ta?'

Tundi kokën. 'Disa gjëra i di, të tjerat nuk i di. Por ndoshita është më mirë për ju të mos e dini, toger. Mund të jetë mendje madhësi që dikush si unë, t'i flasë kështu dikujt si ju që keni mbaruar universitetin, por fati i një njeriu është diçka që e shëh pasi ka kaluar, jo më para. Unë kam një lloj përvoste me këto gjëra. Juve jo.'

'Nejse, ti po thua që unë nuk do të vdes këtu?'

Ai mori një grusht me rërë dhe e la t'i rrëshqiste nëpër gishta. 'Mund të them vetëm kaq, toger. Ju nuk do të vdisni këtu në kon-

tinent.' Doja që ai të fliste akoma për këtë, por kaporal Honda nuk pranoi të fliste më. Ai dukej i zhytur në meditimet ose përsiatjet e veta. Me dorën në pushkë, ia kishte ngulur sytë fushës së pamatë. Dukej sikur fjalët e mia nuk e arrin dot.

Unë u ktheva te çadra e ngritur ulët nën një dunë, u shtriva pëmbri togeri Hamanos dhe mbylla sytë. Këtë herë më mori gjumi - një gjumë i thellë, që më zhyti pothuajse kokë e këmbë në fund të detit."

13

Historia e gjatë e toger Mamiyas: Pjesa II

"U zgjova nga zhurma metalike e siguresës së lëshuar. Është e pamundur që kjo zhurmë t'i shpëtojë një ushtari në betejë, edhe sikur të jetë në gjurmë të thellë. Është një - si t'ua them? - një tingull i veçantë, i ftohtë dhe i rëndë, si vetë vdekja. U zgjata gati pa vetëdije për Browning njitir me nënkesën time, por m'u atë çast m'u përplas një këpucë në fytyrë që më verboi një hop. Pasi rregullova frysma marrjen, hapa sytë aq sa të shihja atë që më kishte qëlluar. Ai ishte përkulur dhe po merrte Browning tim. Ngrita kokën ngadalë dhe pasqë tytat e dy pushkëve të drejtuarë në fytyrën time. Pas pushkëve qëndronin dy ushtarë mongolë.

Isha i sigurt se kisha rënë për të fjetur në çadër, por çadra ishte zhdukur tani, dhe një qill plot yje shkëlqente mbi kokat tonë. Një ushtar tjetër mongol kishte drejtuar një mitraloz të lehtë në kokën e Yamamotos së shtrirë përbri meje. Ai qëndronte krejtësisht i palëvizur, si të ishte duke ruajtur energjinë, ngaqë e dinte që çdo lloj rezistence ishte e kotë. Të gjithë mongolët mbanin pallto dhe helmeta lufte. Dy prej tyre kishin drejtuar elektrikë dore të mëdhenj kah unë dhe Yamamotoja. Në fillim s'po e kuptoja se çfarë kishte ndodhur; gjumi kishte qenë shumë i thellë dhe tronditja shumë e madhe. Nuk kishte pikë dyshimi: çadra jonë ishte zbuluar para se të kishim mundësi të provonim të kapërcenim lumin.

Pastaj u kujtova të shoh çfarë kishte ndodhur me Hondën dhe Hamanon. Ktheva kokën shumë ngadalë duke u përpjekur të vrojtoj përreth, por asnjëri nuk ishte aty. Ose i kishin vrarë, ose kishin shpëtuar.

Këta duhet të ishin ushtarë nga patrulla që kishim vërejtur më parë te fjordi. Ishin pak vetë, dhe kishin një mitraloz të lehtë dhe pushkë. Komandanti ishte një oficer me trup të lidhur, i vetmi

nga grüp që mbante çizme të vërteta ushtarake. Ishte ai buj që më kishte shkemuar. Ai u përkul dhe mori valixhen e lëkurës e shkundi përbys. E vetmja gjë që ra në tokë ishte një pakëre cigare. S'po i besoja syve. E kisha parë Yamamoton me sytë e mëtur në çantën e lëkurës që e kishte vënë çantën te koka. Yamamotoja u përpooq të mbante gjaktohtësinë, por e pashë që filloi se çfarë kishte ndodhur me dokumentin. Por çfarëdo që të ishte arsyja, zhdukja e dokumentit duhej të ishte një çlirim i madh përfundim. Siç më kishte thënë, detyra jonë kryesore ishte që ai dokument të mos binte kurrë në dorë të armikut.

Ushtarët i plasën në tokë të gjitha gjérat tona dhe i kontrolluan një përfundim, por nuk gjetën asgjë të rendësishme. Pastaj na zhveshën dhe kontrolluan gjithë xhepat që kishim. Na i grisën rrobat dhe çantat me bajoneta, por nuk gjetën asnjë lloj dokumenti. Na morën cigaret dhe stilografët, portofollet, blloqet e shënimëve dhe orët e dorës, dhe i futën në xhepat e tyre. I provuan këpucët tona me radhë dhe ato që u bënin, i veshën. Filluan të ziheshin keq se si do t'i ndanin gjérat tona, por oficeri s'ua vuri veshin. Mendova se ishte normale përmongolët të plaçkisnin robërit e luftës dhe të vrarët. Oficeri mori vetëm orën e Yamamotos dhe përfundimisht i la ata të ziheshin. Pjesën tjeter të pajisjeve tona – pistoletat, municioni, hartat, busullat dhe dylbitë – i futën në çantë cohe, pa dyshim përfundim. Filluan të ziheshin keq se si do t'i ndanin gjérat tona, por oficeri s'ua vuri veshin. Mendova se ishte normale përmongolët të plaçkisnin robërit e luftës dhe të vrarët. Oficeri mori vetëm orën e Yamamotos dhe përfundimisht i la ata të ziheshin. Pjesën tjeter të pajisjeve tona – pistoletat, municioni, hartat, busullat dhe dylbitë – i futën në çantë cohe, pa dyshim përfundim.

Pastaj, ashtu të zhveshur, na lidhën ame një litar të hollë e të fortë. Nga afër, ushtarët mongolë vinin erë stallë e pa pastruar prej një kohe shumë, shumë të gjatë. Uniformat e tyre ishin copëcopë, të pista, gjithë baltë, pluhur dhe njolla ushqimi, aq sa ishte e pamundur të dalloje ngjyrën origjinale. Këpucët i kishin aq të grisura, gati t'i dilnin nga këmbët. Kuptohej që do t'i donin këpucët tona. Shumica kishin ftyra të mjeruara, dhëmbë të prishur, flokë të gjatë dhe të shprishur. Dukeshin më shumë si kaçakë ose si banditë nga ata të rrugëve, sesa si ushtarë, por armët e tyre sovjetike dhe simboli i yjeve në uniformë, tregonin se ishin trupa të rregullt të Republikës Popullore të Mongolisë. Mua, natyrisht, më dukej se disiplina e njësisë së tyre të luftimit

dhe shpirtin luftarak e kishin të dobët. Mongolët janë ushtarë të treptë, të vuajtur, por ata nuk janë aq të përshtatshëm përmes teknikave luftës moderne në grup.

Nata ishte akull e ftohtë. Tek shihja duhmat e bardha të frymëve që dilnin nga gojët e ushtarëve mongolë të shtriheshin e pastaj të vaniteshin në errësirë, m'u duk sikur një gabim i çuditshëm më kishte sjellë në peizazhin e makthit të dikujt tjeter. Nuk mund ta kuptoja krejtësisht se e gjitha kjo po ndodhë vërtet. Ishte një makth, por vetëm më vonë e kuptova se ishte vetëm fillimi i një makthi me përmasa të jashtëzakonshme.

Pak më vonë, njëri prej ushtarëve mongolë doli nga errësira duke tërhequr diçka të rendë. Me një buzëqeshje vesh më vesh, e hodhi atë gjënë bri nesh. Ishte kufoma e Hamanos. Këmbët i kishte të zhveshura; dikush ia kishte marrë ndërkokë këpucët. Vazduhan ta zhvishnin lakuq, dherët e kontrollonin gjithçka nëpër xhepa. U zgjatën duar përfundim, portofolin dhe cigaret e tij. I ndanë cigaret dherët e kontrollonin portofolin. Nga kontrolli dolën ca kartëmonedha të Mançkuosë dherët e portret gruaje, mbase e ëma e Hamanos. Oficeri komandues tha diçka, dherët e mori paratë. Fotografinë e hodhën në tokë.

Ndonjë nga ushtarët mongolë duhet t'i këtë dalë fshehur nga mbrapa Hamanos dherët e tia ketë prerë kokën kur kishte qenë duke bërë roje. Ata na e kishin bërë të parët atë që donim t'u bënim ne. Një gjak i kuq, i ndritshëm, po shpërthente nga e çara e qafës, por nuk kishte aq shumë gjak sa përfundimisht plagë të tillë; me sa dukej shumica e gjakur kishte shtetur. Njëri nga ushtarët nxori nga këllëfi një thikë me një teh të përdredhur rrëth 15 centimetra. Ma tundi përpëra syve. Nuk kisha parë kurrë më parë një thikë me një formë të tillë kaq të pazakontë. Dukej se ishte krijuar përfundimisht për një punë shumë specifike. Ushtari bëri shenjën e prerjes së kokës me thikën në ajër dherët e fishkëllët nëpër dhëmbë. Ca prej ushtarëve qeshën. Me sa dukej, thika ishte diçka personale e ushtarit, jo nga ato të ushtrisë. Të gjithë ata kishin nga një bajonetë të gjatë në brez, por ky ishte i vetmi që kishte një thikë të përdredhur, dherët e kishte përdorur përfundimisht për t'i prerë kokën Hamanos. Ushtari, pasi e përdrohë thikën edhe nja dy herë me shkathësi në ajër, e futi prapë në këllëf.

Yamamotoja lëvizë sytë pa folur dherët e më hodhi një vështrim.

Ishne veném një çast, por e dija shumë mirë se çfarë po përpjek. Në mes gjithë asaj rrëmuje dhe terrori, edhe unë po mendova që njëjnjë gjë. Ku ishne kaporal Honda? Nëse Honda ia kthikë dale t'i shpëtonte këtij sulmi të paprinur të forcave të Mongolisë se Madhe, mund të kishne ndonjë shans, një shans shumë të vogël venëm në mes të shkretëtirës, ishne depresiv, por edhe një shans fare i vogël, ishne më mirë sesa asnjë lloj shansi.

Na mbajnë këshin, shtrirë më rërë, gjithë matën. Lanë që së pavarësojnë, njësi me mitralozim e lehtë, qjetri me pushtë. Të dhëshin më të shpënguar tanë që na kishin kapur. As Yamamotoja, atë unë, nuk folëm. Temperatura në agim ulej poshtë zeroz është ashtu që shtrirë zhveshur. Por e ftohta në veteve nuk ishte asgjë priste. Këta njerëz ishin një njësi e thjeshtë patrulle; ndoshta nuk kishin aq pushtet sa të vendosnin se ç'do të bënin me ne. Duhet të prisionisni vridhëra nga lari. Që do të thoshte se ndoshta nuk do të na vrisionin menjëherë. Më tuje, ishne e pamundur ta dije se ç'do të ndodhne. Kështë shumë të ngjarë që Yamamotoja të ishte spuan, dhe unë isha kapur bashkë me të, kështu që mua do të më quanin bashkëpunëtor. Sido që të ishte puna, kësaj nuk do t'ia hidhni dot lehtë.

Pak pas agimit, një tingull si e një zhurme motori aeroplani, erdhë nga diku larg në qjell. Më në fund, një avion i vogël ngjyrë argjendi, hyri në fushën time të pamjes. Ishte një avion zbulimi i prodhimit sovjetik, me shenjën e Mongolisë së Madhe. Avioni na erdhë përreth disa herë. Ushtarët përshtendetën të gjithë me dorë, dhe avioni tundi krahët disa herë. Pastaj u ul në një fushë atyperi, duke ngritur shjella rërë. Toka këtu ishte e fortë dhe nuk kishte asnjë lloj pengese dhe e bënte relativisht të sigurt uljen dhe ngritjen e avionëve edhe pa pistë. Ndoshta e kishin përdorur këtë vend si pistë edhe herë të tjera, ku i dihej. Një nga ushtarët i hipit kalit dbe u drejtua nga avioni bashkë me dy kuaj të tjera.

U kthyesh bashkë me dy të tjera, të cilët dukeshin se ishin oficerë të rangut të lartë. Njëri ishte rus, tjetri mongol. Mendova se

patulla kishte folur me radio me qendrën dhe i kishne njofruar për kryjen tonë, dhe të dy oficerët kishin ardhur nga Ulan Batorë për të na marrë në pyetje. Ishin padishum oficerë të shërbimit selzer. Kisha dégjuar që GPU ishte në përapaskenë të arresumeve dñe shqypjes së revoltës të aktivistëve kundërevolucionarë të një viti më parë.

Të dy oficerët kishin uniforma të mirëmbajtura dhe sapo ishin trazur. Oficeri rus mbante një xhaketë të shkurtër me triplë në mes. Qizmet i shkëlqenin me një lustër pa asnjë njollë. Ishte i dobët, por jo shumë i gjatë si rus që qe, dhe në fillim të të tridhjetave. Kshne ball të gjerë, hundë të ngushtë, lëkurën në një si rozë të zbehët që syze me skelet teli. Në duke, kishte një fytyrë që nuk të linte ndonjë përshtypje të veçantë. Pranë tij, oficeri mongol, i shkurtër, i bëshëm dhe me lëkurë të errët, dukej si ari i vogël.

Mongoli e hoqi mënjanë oficerin që komandonte dhe ata të we folën pët ca kohë. Mendova se oficerët po kërkonin ndonjë raport të hollësishëm. Oficeri që komandonte, solli një çantë, ka kishte gjërat që na i kishin marrë neve dhe ua tregoi. Rusi e këcyri që objekt me kujdes të madh dhe pastaj i futi të gjitha gjërat prapë në çantë. I tha diçka mongolit, i cili foli më pas me oficerin drejtues. Pastaj rusi nxori kutinë e cigareve nga xhepi i sipërm i përparmë dhe ua hapi dy të tjerëve. Vazhduan të pinin cigarette dhe të flasin. Gjatë bisedës, rusi përplasi disa herë grushtin e djathië në pëllëmbën e dorës së majtë. Dukej i irrituar. Oficeri mongol kishte palosur krahët dhe ruante një shprehje të ngrysur të fytyrë, ndërsa komandanti tundte herë pas here kokën.

Më në fund, oficeri rus u afroa aty ku ne ishim të shtrirë përtokë. "A do të dëshironit një cigarette?" pyeti rusisht. Siç thashë më parë, unë kisha studiuar rusisht në universitet dhe isha në gjendje të bëja një bisedë normale, por që të mos hapja probleme, bëra sikur nuk e kuptova. "Faleminderit, por jo, faleminderit", tha Yamamotoja në rusisht. Fliste rusisht shumë mirë.

"Shkëlqyer", tha oficeri rus. "Gjërat do të ecin shumë më shpejt po të flasim rusisht."

Ai hoqi dorezat dhe i vuri në xhepinë e xhaketës. Një unazë e vogël e artë i shkëlqente në dorën e majtë. "Siç e dini, ne pa dyshim, po kërkojmë një gjë të veçantë. Po e kërkojmë me shumë ngulm. Dhe e dimë që e keni. Mos pyesni nga e dimë; e dimë.

në darkë. Gjithsesi, po të mundej, do të preferoja t'i shmangja vrasjet e panevojshme."

Me duart e mbledhura pas shpine, ai këqyri nga qelli për çatha; "Pranverë. Është ende pak ftohtë, por aq sa duhet. Po të jetë pranvera është shumë më e mirë se vera." Ai nxori sérish kutinë e cigareve, vuri një cigare në buzë dhe e ndezi me një shkrepse. E futi tymin ngadalë në mushkëri dhe po aq ngadalë e nxori jashtë. "Po ju pyes edhe një herë. Ende këmbëngulni se nuk dini gjë përlétrën?"

Yamamotoja tha vetëm një fjalë: "Njet".

"Mirë", tha rusi. Pastaj foli mongolisht me mongolin. Tjetri tundi kokën dhe i urdhëroi për diçka ushtarët. Ata sollën ca trun-gje me gunga dhe filluan t'i mprihnin me bajoneta, dhe në pak minuta i ktheyen në katër shtylla. Pasi matën largësinë midis tyre me hapa, i ngulën në tokë cepave të një katorri dhe i rrëthuan me gurë. Të gjitha këto përgatitje, morën nga njëzet minuta, por nuk kisha as idenë më të vogël se për çfarë duheshin.

Oficeri rus foli: "Për ata, një therje e shkëlqyer është si një vakt i shkëlqyer. Sa më shumë zgjasin përgatitjet, aq më shumë u shijon. Vrasja e thjeshtë e një njeriu, nuk është problem fare; nuk mbaron me një të shtënë me pistoletë. Kjo nuk do të ishte", ai rrëshkiti gishtin ngadalë nëpër mjekrën e lëmuar "shumë interesante".

E zgjidhën Yamamoton dhe e afroan te shtyllat. Ja lidhën krahët dhe këmbët te katër shtyllat. I shtrirë në tokë, krejt të zhveshur, Yamamotoja kishte disa plagë të hapura në trup.

"Siç e dini, këta njerëz janë barinj", tha oficeri rus. "Dhe barinjtë i përdorin bagëtitë për shumë gjëra; ia hanë mishin, ia presin leshin, ia marrin lëkurën. Për ata, delet janë kafsha më e përsosur. E kalojnë kohën me dele – gjithë jetën në të vërtetë – me delet. Dinë si t'i rrjepin mrekullisht. Lëkurët i përdorin për çadra dhe troba. A keni parë ndonjëherë si rripet një dele?"

"Vetëm më vrisni dhe mbarojeni këtë punë", tha Yamamotoja. Tjetri i bashkoi pëllëmbët e duarve dhe ndërsa po i fërkonte, "Do të sigurohem që të kemi vrarë, këtë ta garantoj unë. Mund të

marrë ca kohë, por ju do të vdisni. Mos u shqetëso për këtë. Nuk e kemi me ngut. Jemi këtu, në mes të humbëtirës, nuk ka asgjë përeth sa të ha syri. Vetëm kohë. Sa kohë të duam. Dhe unë kam kaq shumë gjëra për t'ju treguar. Tani, përsa i përket mënyrës së rrjepjes. Çdo bandë ka të paktën një specialist – një profesionist, domethënë, i cili di gjithçka për rrjepjen e lëkurës, një burrë me aftësi të mrekullueshme. Rrjepja e tij është një vepër arti. Ai e bën punën sa të hapësh e të mbyllësh sytë, me kaq shumë saktësi e mprehtësi, saqë të bën të mendosh se krijesa që po rripet e gjallë, as që e vë re se ç'po ndodh. Por natyrish", ai nxori kutinë e cigareve edhe një herë nga xhepi, e zhvendosi në dorën e majtë dhe i ra me gishtat e dorës së djathët "është e pamundur të mos e vësh re diçka të tillë: Ai që po rripet i gjallë, përjeton dhimbje të tmerrashme. Dhimbje të paimagjinueshme. Dhe vdekja vonon shumë të vijë. Hemoragjia e madhe më në fund e shkakton vdekjen, por merr shumë kohë."

Ai kërciti gishtat. Oficeri mongol doli përpara. Nxori nga xhepi i xhaketës një thikë me këllëf. Kishte të njëjtën formë me atë të ushtarit që kishte bërë gjestet e prerjes së kokës në ajër. Ai hoqi thikën nga këllëfi dhe e mbajti të drejtuar lart. Nën diellin e agimit, tehu shkëlqeua me një dritë të bardhë, të paqartë.

"Ky është njëri nga ata profesionistët për të cilët e kisha fjalën", tha oficeri rus. "Dua që ta shihni thikën e tij. Nga afër. Është një thikë shumë e veçantë, e krijuar enkas vetëm për të rrjepur, dhe është e derdhur në mënyrë të shkëlqyer. Tehu është ende i hollë dhe i mprehtë si brisk. Dhe aftësitë teknike që kanë këta njerëz kur e kryejnë këtë punë, janë të pabesueshme. Fundja, ata kanë me mijëra vjet që rrjepin kafshë. Mund ta rrjepin njeriun aq lehtësisht, si të qërojnë një pjeshkë. E bëjnë shumë bukur, pa asnjë gërvishtje. Më thoni, a mos po flas shumë shpejt për të më kuptuar?"

Yamamotoja nuk foli.

"Sa herë që presin, rrjepin nga një copë të vogël", tha oficeri rus. "Duhet të punojnë ngadalë, që ta nxjerrin lëkurën të pastër, pa asnjë gërvishtje. Nëse ndërkokë e ndieni se doni të thoni diçka, ju lutem ma thoni. Atëherë nuk do t'ju duhet të vdisni. Ky burrë e ka bërë këtë gjë disa herë, dhe gjithmonë ia ka dalë t'i bëjë njëzit të flasin, askush nuk mund t'i rezistojë. Mbajeni parasysh

këtë. Sa më shpejt të ndalojmë, aq më mirë për të dyja palët." Me thikë në dorë, oficeri mongol që dukej si ari pa nga Yama-
motoja dhe qeshi. Edhe sot e kujtoj atë të qeshur. E shoh edhe
në ëndërr. S'e kam harruar dot. Pa e mbaruar ende të qeshurën,
me nisi punës. Të vetët e mbanin Yamamoton të shtrirë poshtë
të madh. Ishte vërtet si të qëroje një pjeshkë. Unë s'e shihja dot
Mbylla sytë. Sapo e bëra këtë, njëri nga ushtarët më qëlloi me
kondakun e pushkës. Vazhdoi të më qëllonte, derisa i hapa sérish.
Por nuk kishte shumë rëndësi; syhapur ose symbyllur, sido që të
ishte, e dëgjoja zërin e Yamamotos. Në fillim ai e duroi dhimbjen
pa nxjerrë asnjë tingull. Por shpejt nisi të ulërinte. Nuk kisha
dëgjuar kurrë më parë ulërima të tilla; nuk dukeshin si tinguj të
kësaj bote. Mongoli filloj me një vrimë në shpatull dhe vazhdoi
t'ia hiqte lëkurën e krahut të djathët nga lart poshtë – ngadalë,
me kujdes, pothuajse me dashuri. Siç kishte thënë oficeri rus,
ishte si të krijoje një vepër arti. Nuk të shkonte kurrë mendja se
mund të ishte diçka e dhimbshme, sikur të mos dëgjoje ulërimat.
Por ulërimat ishin prova e dhimbjes çnjerëzore.

Pas pak, e gjithë lëkura e krahut të djathët të Yamamotos ishte
hequr si një copë e vetme, e hollë. Rrjepësi ia kaloi atij që ishte
përbri tij, i cili e mbante të hapur me majat e gishtave duke u
rrrotulluar rreth të tjerëve që ta shihnin mirë të gjithë. Gjatë gjithë
kësaj kohe, nga lëkura rriddhë gjak. Pastaj oficeri iu kthye krahut
të majtë të Yamamots dhe përsëriti gjithçka nga e para. Më pas
ia rropi të dyja këmbët, i preu penisin dhe testikulat, dhe ia hoqi
veshët. Pastaj ia rropi kokën, ftyrën dhe gjithçka tjetër. Yama-
motoja humbi ndjenjat, erdhë në vete dhe i riuhmbi prapë. Ulërimat
pushonin sa herë që i binte të fikët dhe rifillonin kur vinte
prapë në vete. Por, zëri iu dobësua gradualisht dhe në fund hum-
bi fare. Gjatë gjithë kohës, oficeri rus, zhgaraviste në tokë me
takën e çizmeve. Ushtarët mongolë shihnin në heshtje. Ftyrat
e tyre ishin krejtësisht pa shprehje dhe nuk tregonin as neveri,
as tronditje, as eufori. Ata e shihnin rrjepjen e Yamamotos në të
njejtën mënyrë që do të përdornim ne sikur në zhiron të na dilte
përparrë një ndertesë e pambaruar.

Ndërkohë unë vetëm villja. Sérish e sérish. Edhe shumë më
voni, kur dukej se nuk kishte ngelur asgjë më për të nxjerrë,

vazhdova të villja. Në fund, oficeri mongol si ari, ngriti sipër
lëkurën e bustit të Yamamotos që e kishte rrjepur krejtësisht të
pacënuar. Edhe thithkat e gjoksit ishin të paprekura. Dikush ia
mori lëkurën dhe e nderi të thahej, siç mund të nderej një çarçaf.
Në tokë kishte ngelur vetëm kufoma e Yamamotos, një masë
mishi e kuqe, ku nuk kishte ngelur asnjë copë lëkure. Gjëja më
e dhimbshme për t'u parë, ishte ftyra. Dy bebe të mëdha dilnin
nga masa e mishit të kuq. Me dhëmbët jashtë, goja ishte krejtë-
sish e hapur, sikur klithte. Dy vrima të vogla, ishin e vëtmja gjë
që kishte ngelur nga vendi ku ishte hequr hunda. Toka ishte det
gjaku.

Oficeri rus pështyu në tokë dhe pa nga unë. Pastaj nxori një
shami nga xhepi, dhe fshiu gojën. "Me sa duket nuk dinte gjë
vërtet, apo jo?" tha ai, duke futur shaminë në xhep. Zëri i ngjante
më i thatë se më parë. "Po të kishte ditur gjë, do të kishte folur.
Mëkat. Por sido që të ishte puna, ai ishte spiun profesionist. He-
rët apo vonë, e kishte të taksur një vdekje të shëmtuar. Epo tani,
s'ke ç'i bën. Dhe po nuk pati ditur gjë ai, ti nuk di që nuk di gjë."

Ai vuri një cigare në buzë dhe ndezi një shkrepëse. "Që do të
thotë se ti nuk ke më asnjë lloj vlere për ne. Nuk ia vlen të të
torturojmë për të nxjerrë informacion. Nuk ia vlen të të mbajmë
gjallë si të burgosur. Duam që ky incident të ngelet shumë sekret.
Po të të çojmë në Ulan Bator, mund të hapim telashe. Gjëja më e
mirë, natyrisht, është të të fusim një plumb kokës, m'u këtu tani
dhe pastaj të të groposim ose të të djegim dhe të ta hedhim hirin
në Khalka. Kjo është zjidhja më e thjeshtë. Apo jo?" Ai më nguli
sytë. "Me sa duket nuk di rusisht. Po harxhoj kohën kot që flas
me ty. Zëre se po flas me vete. Nejse, më dëgjo me kujdes. Sido
që të jetë puna, kam lajme të mira për ty. Kam vendosur të mos
të vras. Zëre se kjo është një shenjë e vogël pendimi nga ana
ime përvrasjen e kotë të shokut tënd, pavarësisht se nuk doja ta
bëja. E morëm racionin e vrasjeve për këtë mëngjes. Një herë në
ditë del e tepron. Ndaj nuk do të të vras. Në vend të vrasjes, do të
të jep një shans për të mbijetuar. Po të shkojë çdo gjë mirë, ma-
dje edhe mund të shpëtosh gjallë. Shanset, natyrisht, nuk janë të
mira. Pothuajse nuk ekzistojnë. Por shansi është shans. Të pak-
tën është shumë më mirë sesa të rripesh i gjallë. Apo nuk është
keshtu?"

Ai ngriti dorën dhe thirri oficerin mongol. Tjetri e kishte pëstruar thikën me ujë nga pagurja me shumë kujdes dhe sago e kishte përfunduar së kalituri me një gur zmerili. Ushtarët, kishin hapur në tokë copat e lëkuret së Yamamotos dhe fisiont për diçka aty afër. Me sa duket po diskutonin për teknikën e shkëlqyer të kasapit. Mongoli e futi thikën në kellef dhe pausq në xhepin e xhaketës, para se të na afrohej. Ai më pa në sy përnjë çast, pastaj u kthye nga oficeri tjetër. Rusi i tha disa fraza të shkurtra në mongolisht dhe tjetri pohoi me kokë, pa ndonjë llo shprehjeje në fytyrë. Njëri nga ushtarët solli dy kuaj.

"Ne po kthehemti në Ulan Bator tani", më tha rusi. "Më duhet të kthehem duarbosh, por s'ke q' i bën. Tafti bafti, herë humbet, herë fiton. Shpresoj që deri në darkë do të më jetë kthyer orëkun megjithëse nuk besoj."

U hipén kuajve dhe ikën. Avioni u ngrit, u bë një pikë e argjed-
dtë në qellin e perëndimit, dhe pastaj u zhduk krejtësisht, duke
më lënë mua vetëm për vetëm me ushtarët mongolë dhe kuajte
ture.

Më hipën nē kalē dhe mē lidhēn nē shalë. Pastaj, tē rreshtuar nē formacion, u nisëm drejt veriut. Ushtari që ishte para meje, këndonte një melodi monotone me një zë që mezi dëgjohej. Përveç këtij tingulli, nuk kishte asnjë zhurmë tjetër veç zhurmës së thatë tē thundrave tē kuajve që shkelmonin rërën. As që e kisha idenë se ku po mē çonin, ose ç'kishin ndërmend tē mē bënë. E vëtmja gjë që dija ishte se për ta, unë isha një qenie e tepërt dhe pa asnjë lloj vlere. Më qindra herë përsërita nē kokë fjalëtë oficerit rus. Ai kishte thënë se nuk do tē më vriste. Nuk do tē më vriste, por mundësitet që tē mbijetoja ishin pothuajse tē pamundura. Çfarë do tē thoshte kjo? E gjitha kjo ishte shumë e vagullt: që tē mund ta kuptoja konkretisht. Ndoshata do tē më përdornin si xhol nē ndonjëfărë loje tē tmerrshme. Nuk donin tē më lëshnin, sepse me sa duket kishin planifikuar ndonjë lloj spektakli horror për t'u zbavitur kur tiaq këto... ”

Por, tē paktēn, nuk mē kishin vrarē. Tē paktēn, nuk mē kishin trjepur tē gjallē si Yamamoton. Mund tē mos e evitoja dot vrasjen nē fund, por s'do tē mē vrisinin ashtu. Tani pér tani isha gjallē, por merrja frysma akoma. Dhe nēse oficeri rus kishte thēnē tē vörteiten, nuk do tē mē vrisinin menjéherē. Sa mē e giatē tē ishte

koha që më ndante nga vdekja, aq më shumë mundësi kisha që tē jetoja. Mund tē ishte një mundësi fare e vockel, por e vetmja qjë që mund tē bëja, ishte tē shpresa.

Dhe atëherë, krejt papritur, fjalët e kaporal Hondës m'u fanepsën papritur në tru; ai parashikimi i çuditshëm i tij se nuk kisha për të vdekur në kontinent. Edhe aty, i lidhur në shalë, me lëkurën e qafës të zhveshur që digjët në diellin e shkretëtirës, i shijova shumë herë me radhë, rrokje për rrokje, ato që më kishte thënë. E lashë mendjen të gjerrmonte në shprehinë e fytyrës së tij kur kishte folur, në intonacionin e zërit, dhe tingullin e çdo fjalë. Dhe vendosa ta besoj me gjithë zemër. Jo, jo, nuk do të vdisja në këtë farë vend! Do të ecja edhe njëherë në tokën e atdheut tim!

Vijuam ecjen drejt veriut per me shume se dy ore, dhe ndaluam te një pirg lamaist lutjesh. Këto Shenja gurësh që quhen oboo, shërbejnë edhe si engjëlli ruajtës i udhëtarëve, edhe si Shenja orientimi në hapësirë. Këtu ushtarët zbritën nga kuajt dhe më zgjidhën. Dy prej tyre, duke më mbajtur në të dyja anët, më çuan diku më larg. Mendova që do të më vrisin aty. Por aty ishte një pus i gërmuar. Gryka e pusit ishte e ngritur rreth një metër lart nga toka me gurë. Më shtynë të ulesha në gjunjë përbri pusit, më kapën qafën nga mbrapa dhe më detyruan të shoh brenda. Nuk mund të shihja asgjë në atë errësirë të plotë. Oficeri që kishte veshur çizme, gjeti një gur sa grushti dhe e hodhi në pus. Tinguilli i thatë i gurit që kishte prekur fundin u ndie më vonë. Me sa dukej ishte një pus i thatë. Duhet të kishte qenë dikur një pus në shkretëtirë, por ishte tharë prej koihësh, ndoshta prej lëvizjes së ujërave nëntokësorë. Duke gjykuar nga koha që iu desh gurit të arrinte fundin, duhet të ishte mjaft i thellë.

Oficeri më këqyri me një buzëqeshje të shëmtuar. Pastaj nxori një pistoletë të madhe automatike nga këllëfi prej lëkure që kishte në brez, hoqi siguresën dhe futi një plumb në fole, që bëri një klik të fortë. Pastaj ma vuri tytën e armës në kokë.

E mbajti aty për një kohë të gjatë, por nuk e tërhoqi këmbëzën. Pastaj me ngadalë, e uli armën dhe ngriti dorën e majtë, duke e drejtuar nga pusia. Duke lëpirë buzët e thara, pashë në fillim nga arma. Ai po përpinqej të më thoshte; duhet të zgjidhja mes dy fateve. Mund t'i thoja ose të më qëllonte atë çast – vdis njëherë e mirë dhe imbaron kjo histori. Ose të hidhesha në pus. Meqë ishte

e pusit, një tingull si rënkimi i një gruaje me lot në sy në një botë shumë të largët. Bota dhe rënkimi bashkoheshin me një tub të ngushtë përmes së cilës zëri i gruas arrinte deri tek unë, aty, megjithëse në intervalë të gjata, të çrregullta. Më kishin lënë vetëm në një heshtje të thellë, dhe errësirë akoma më të thellë.

Me shpirt nëpër dhëmbë nga dhimbja, u zgjata të prek dheun e dyshemesë përreth. Dyshemeja e pusit ishte e sheshtë. Nuk ishte shumë e gjerë, ndoshta një metër e gjysmë, ose një metër e tetëdhjetë. Teksa prekja dheun, dora më zuri papritur një objekt të mprehtë, të fortë. Nga frika, instinktivisht tërroq menjëherë dorën, por pastaj, ngadalë dhe me kujdes, e zgjata sérish dorën. Gishtat më prekën sérish objektin e mprehtë. Në fillim mendova se do të ishte ndonjë degë peme, por pastaj e kuptova që po prekja eshtra. Jo eshtra njeriu, por të një kafshe të vogël, të shpërndara pa rregull ose nga koha, ose nga rënia ime. Nuk kishte asgjë jetët në tabanin e pusit, vetëm rërë: e imët dhe e thatë.

Pastaj kalova dorën nëpër murin e pusit. Dukej i ndërtuar me gurë të hollë, të sheshtë. Megjithëse sipërsaqja e shkretëtirës nxehej shumë gjatë ditës, ajo nxehtësi nuk shkonte në këtë botë të nënposhtme. Gurët kishin një ftohtësi të akullt. Rrëshqita dorën mbi mur për të çarat midis gurëve. Po të mundja ta vija këmbën në ndonjë të çarë, mund të isha në gjendje të ngjitesha sipër. Por të çarat ishin shumë të vockla, e në gjendjen time, ashtu i dërrmuar, dukej se ishte e pamundur të ngjitesha nëpër mur.

Me shumë mundim, u tërroqa më afér murit dhe u mbështeta në të i ulur. Çdo lëvizje bënte që këmba e shpatulla të pulsonin, si t'u kishe ngulur nga njëqind gjilpëra. Një kohë, çdo frysëmarrje më bënte të ndihesha sikur trupi do të më hapej nga dhimbja. Preka shpatullën dhe ndieva se ishte e nxehtë dhe e enjtur.

Nuk e di se sa kohë kaloi. Por në një çast ndodhi diçka që nuk do ta kisha përfytyruar kurrë. Drita e diellit shkëlqeu sipër nga gryka e pusit, si të ishte një zgjim i papritur. Mund të shihja çdo gjë përreth. Pusi ishte mbushur me një dritë të shkëlqyer. Një përbrytje drite. Drita ishte shumë e fortë, pothuajse verbuesë, mezi merrja frymë. Errësira dhe i ftohti u zhdukën, dhe një dritë e ngrrohtë, e butë më rrëthoi trupin e zhveshur. Madje edhe dhimbja që ndieja dukej si e bekuar nga drita, që tani ndriçonte

me butësi eshtrat e një kafshe të vogël përbri meje. Këto eshtra që mund të ishin një ogur i fatit tim të ardhshëm, nën dritën e diellit dukeshin më shumë si një shoqëruar i pranishëm. Mund të shihja muret prej guri që më rrëthonin. Përsa kohë isha në dritë, mund ta harroja frikën, dhimbjen dhe dëshpërimin. Pastaj drita u zhduk po aq papritur sa ç'kishte ardhur. Një errësirë e plotë mbuloi sérish çdo gjë. E gjithë kjo ndërkohë kishte qenë shumë e shkurtër. Ndoshta kishte zgjatur, dhjetë-pesëmbëdhjetë sekonda. Pa dyshim, ngaqë kishte kaq shumë kënde, kjo ishte e vetmja kohë gjatë së cilës rrezet e dritës arrinin të shkëlqenin deri në fund të pusit. Përbrytja e dritës u zhduk para se të filloja ta kuptoja se çdo të thoshte.

Pas mekjes së dritës, errësira m'u duk edhe më e thellë se më parë. Nuk kisha ujë, ushqim dhe asnjë lloj veshje në trup. Kaloi pasditja e gjatë, erdhia nata dhe temperatura u ul shumë. Nuk flija dot. Trupi donte të flinte, por i ftohti ma pickonte lëkurën si të ishin njëmijë gjëmba. M'u duk sikur po ngurtësohesha dhe në thelb po vdisja pak nga pak. Sipër meje mund të shihja yjet të ngrirë në qiell. Një numër i tmerrshëm yjesh; ua ngula sytë nga poshtë duke parë si lëviznin shumë ngadalë. Lëvizja e tyre më ndihmoi të sigurohesha se koha po kalonte. Fjeta pak, u zgjova nga i ftohti dhe dhimbja, fjeta sérish dhe u zgjova prapë.

Më në fund, erdhia mëngjesi. Nga gryka e rrumbullakët e pusit, drita e mprehtë e yjeve filloj të mekej. Megjithatë, edhe pas agimit, yjet nuk u zhdukën krejtësisht. Të zbehtë, gati sa nuk dukeshin më, qëndruan në qiell për shumë kohë. Që të shuaja etjen, nisa të lëprij vesën e mbledhur në gurët e pusit. Ishte fare pak ujë, por mua më dukej si një tepri nga paraqsa. U kujtova që kisha njëzet e katër orë që nuk kisha ngrënë dhe nuk kisha pirë asgjë. Por megjithatë, nuk kisha uri.

Vazhdova të qëndroja aty, palëvizur, në fund të pusit. Ishte e vetmja gjë që mund të bëja. Nuk arrija dot as të mendoja, aq të thella ishin ndjenjat e dëshpërimit dhe vetmisë. Rrjaja aty pa bëre asgjë, pa menduar asgjë. Pa vetëdije, prisja atë rreze drite, atë përbrytje verbuesë të dritës së diellit që derdhej nga lart drejt tës. Duhet të ishte një dukuri që ndodhë shumë afér mëditës

kur dielli ishte në pikën më të lartë në qjell dhe drita e tij binte mbi tokë në këndet e duhura. Prita për ardhjen e dritës dhe asgjë tjetër. Nuk kishte asgjë tjetër për të cilën mund të prisja.

M'u duk sikur kaloi shumë kohë. Dikur më zuri gjumi. Kur më në fund ndieva praninë e diçkaje, dhe u zgjova; drita kishte ardhur. E kuptova se po mbështillesha sërisht nga kjo dritë mbushëse. Gati pa vetëdije, i hapa të dyja duart dhe e mora diellin në pëllëmbë. Ishte shumë më i fortë sesa kishte qenë herën e parë. Dhe zgjati shumë më tepër se herën e parë. Të paktën ashtu m'u duk. Në dritë, filluan të më rridhnin lot. Më dukej sikur të gjitha lëngjet e trupit do të më ktheshin në lot dhe do të rridhnin nga sytë e mi, edhe trupi vetë mund të tretej kështu. Sikur të ndodhë në lumturinë e kësaj drite mrekullueshme, edhe vetë vdekja nuk dukej e rrezikshme. Në të vërtetë, unë doja të vdisja. Kisha një ndjesi të mrekullueshme të të qenit një i tërë, i plotë, një ndjesi plotësia e bashkimi. Po, kjo ishte; kuptimi i vërtetë i jetës gjendej në atë dritë që zgjaste për sapak sekonda, dhe unë ndieva që duhej të vdisja m'u në atë çast, në atë vend.

Por natyrish, para se të ndodhët kjo, drita kishte ikur. Unë isha ende aty, në fund të këtij pusi të mjerë. Errësia dhe i ftohti më pushtuan sërisht, si të donin të deklaronin që drita nuk kishte ekzistuar asnjëherë. Për një kohë të gjatë, ndenza i mbledhur shukat ku isha, me fytyrën të mbushur me lot. Si të më kishte rrahur një fuqi e jashtëzakonshme, e kisha të pamundur të bëja – ose edhe të mendoja – çfarëdolloj gjëje, e kisha të pamundur madje të ndieja edhe praninë time fizike. Isha një kufomë e tharë, një lëvozhgë e braktisur insekti. Por pikërisht atëherë, në një dhomë të zbrazur të mendjes sime, u rikthyte profecia e kaporal Honda-s; unë nuk do të vdisja në kontinent. Tani, pasi drita kishte ardhur e kishte ikur, pashë se isha në gjendje ta besoja profecinë e tij. Mund ta besoja tani sepse, në një vend ku duhet të kisha vdekur dhe në një kohë kur duhet të kisha vdekur, kishte qenë e pamundur të vdisja. Jo se unë nuk doja të visja; unë nuk mund të vdisja. A e kuptoni se çfarë dua të them, zotit Okada? Çfarëdo lloj hijeshie qellore të kisha gëzuar deri në atë çast, e kisha humbur përfjetë."

Në atë moment, toger Mamiya pa orën. "Dhe siç e shihni", shtoi ngaqdalë, "ja ku jam." Tundi kokën si të donte të shkundte

fjet e padukshme të kujtimeve. "Vërtet ashtu siç kishte thënë zoti Honda, nuk vdiqa në kontinent. Dhe nga të katër ne që ishim aty, unë kam jetuar më gjatë."

Pohova me kokë në heshtje.

"Ju lutem, të më falni që fola kaq gjatë. Duhet të ketë qenë shumë e mërzitshme për ju të dëgjoni një burrë të vjetër e të mbaruar duke folur për kohët e shkuara." Toger Mamiya ndërrroi pozicionin në sofa. "Ta marrë e mira. Do të bëhem vonë për trenin, duhet të ngrihem."

Unë nxitova ta ndal. "Ju lutem, mos e lini historinë këtu", i thashë. "Çfarë ndodhi më pas? Dua ta dëgjoj deri në fund."

Ai më këqyri për një çast.

"Po sikur ta bëjmë kështu?" pyeti ai. "Unë po bëhem shumë vonë, pse nuk më shoqëroni deri te stacioni i autobusit? Mund t'ju bë një përbledhje të shkurtër rrugës."

Dolëm nga shtëpia bashkë dhe ecëm deri te stacioni i autobusit.

"Mëngjesin e tretë më shpëtoi kaporal Honda. I kishte ndier mongolët që po vinin, kishte dalë nga çadra dhe kishte ndenjur fshehur gjithë kohën. E kishte marrë ai me vete dokumentin e Yamamotos. E kishte bërë këtë sepse detyra jonë kryesore ishte të siguroheshim që dokumenti të mos binte në dorë të armikut, pavarësisht se sa e madhe ishte sakrifica që duhet të bënim. Pa dyshim ju po vrissni mendjen se, nëse ai i kishte ndier mongolët tek vinin, pse kaporal Honda ia kishte mbathur vetëm, në vend që të na zgjonte dhe të iknim të gjithë. Përgjigja është e thjeshtë, do të ishte e pamundur të fitonim në një situatë të tillë. Ata e dinin që ishim aty. Ishte territori i tyre. Ata kishin më shumë trupa dhe ishin të armatosur më mirë. Do të ishte gjëja më e thjeshtë përtatë na gjenden, të na vrissin dhe të merrnin dokumentin. Në këto rrëthana, kaporal Honda nuk kishte zgjidhje tjetër, përvështë se të ikte vetëm. Në fushën e betejës nën zjarrin e armikut, ky lloj veprimi do të ishte dezertim i pastër, por në një mision special si iyni, gjëja më e rëndësishme ishte përbushja e misionit.

"Ai kishte parë gjithçka kishte ndodhur. I kishte parë tek rripi Yamamoto, tek më merrnin me vete. Por ai nuk kishte kalë dhe nuk mund t'i ndiqte menjëherë nga pas. Ju desh të vinte në këmbë. Kishte nijerrë nga toka furnizimet që kishim groposur

në shkretëtirë dhe po në atë vend kishte groposur dokumentin. Pastaj erdhia pas meje. Por, që të më gjente aty poshtë në pus, ishte një përpjekje e jashtëzakonshme. Ai nuk dinte as në çfarë drejtimi ishim nisur.”

“Po si e gjeti pusin?” pyeta unë.

“Nuk e di”, u përgjigji togeri Mamiya. “Nuk foli shumë përkëtë. Thjesht e dinte, do të thaja unë. Kur më gjeti, grisi rrrobat e tij në shirita dhe bëri një litar të gjatë. Në atë kohë, <?> Ikebana - Aru japonez i rregullimit të luleve. isha pothuajse i pavetëdijshëm, gjë që e bëri akoma më të vështirë tërheqjen time sipër. Pastaj ia doli të gjente një kalë diku dhe më hipi në të. Më mori përmes duave, nëpër lumë dhe deri në postën e vëzhgimit të ushtrisë së Mançkuosë. Aty më mjekuan plagët dhe më hipën në një kamion që më çoi në qendër. Më shtruan në spital në Hailar.”

“Ç’u bë me atë dokumentin, letrën a çfarë ishte?”

“Ndoshta është ende atje, nën dhe, afér lumit Khalka. Do të kishte qenë e pamundur përmua dhe kaporal Hondën që të kthehetë mbrapsht deri atje e ta merrnim, por as kishim ndonjë arsy që të mundoheshim kaq shumë. Vendosëm se një gjë e tillë nuk duhet të kishte ekzistuar që në fillim. Përputhëm historitë tona për hetimin e ushtrisë. Vendosëm të këmbëngulnim që nuk kishim dëgjuar gjë përmëndja dokument. Ndryshtë mund të na kishim bërë përgjegjës që nuk e sollëm nga shkretëtira. Na mbajtën në dhoma të veçanta, nën kontroll të rreptë, kinse për trajtim mjekësor dhe na morën në pyetje përditë të tëra. Gjithfarë oficerësh të rangut të lartë erdhën dhe na kerkuan t'iu tregonim historitë tona me dhjetëra herë. Pyetjet ishin shumë të detajuara dhe shumë të rafinuara. Por me sa duket, na besuan. U tregova edhe detajet më të imëta të asaj që kisha përfjetuar, më kujdesin të fshihja çdo gjë që dija përmëndja dokumentin. Pasi i morën të gjitha informatat që donin, më paralajmëruan se kjo ishte një çështje shumë sekrete, se nuk do të regjistrohej në arkivat formale të ushtrisë, se unë nuk duhet t'ia përmendja kurrë askujt dhe se do të ndëshkoheshë rëndë po të mos heshtja. Pas dy javësh, më çuan përsëri në njësinë ku kisha qenë më parë dhe besoj që edhe kaporal Honda u kthye në njësinë e tij bazë.”

“Një gjë s'e kam ende të qartë”, thashë unë. “Përse caktuan zotin Honda në këtë mision?”

“Nuk ma shpjegoi asnjëherë këtë. Ndoshta nuk duhej t'ia thoshte askujt, dhe mendoj se edhe ai vetë besonte se ishte më mirë përmua të mos e dija. Por duke gjykuar nga bisdedat e mia me të, mendoj se kishte një marrëdhënie personale midis tij dhe Yamamotos, diçka që duhet të kishte lidhje me ato aftësitë e tij të veçanta. Kisha dëgjuar shpesh që ushtria kishte një njësi të veçantë që merrej me studimin e okultit. Thuhej se kishin mble-dhur njerëz me aftësi të veçanta shpirtërore e psikokinetike nga i gjithë vendi dhe që bënin eksperimente me ta. Mendoj që zoti Honda e kishte takuar Yamamoto aty. Sido që të ishte puna, pa ato aftësi të veçanta, zoti Honda nuk do të kishte mundur kurrë të më gjente në pus dhe të na çonte në vendndodhjen e saktë të pikës së vrojtimit të ushtrisë së Mançkuosë. Ai nuk kishte as hartë, as busull, megjithatë na çoi drejt e atje, pa as më të voglin ngurrim. Logjika e zakonshme të thotë se një gjë e tillë është e pamundur. Unë isha kartograf profesionist dhe e njihja gjegjësinë e asaj zone mjaft mirë, por nuk mund ta kisha bërë kurrë atë që bëri ai. Aftësitë speciale të zotit Honda, ishin mbështetur që kërkonte Yamamotoja prej tij.”

Arritëm te stacioni i autobusit dhe po prisnim.

“Natyrisht ka gjëra që do ngelen gjithmonë të fshehta”, tha toger Mamiya. “Ka shumë gjëra që ende s'i kuptoj dot. Ende vras mendjen kush ishte ai oficeri i vëtmuar mongol që takuam në shkretëtirë. Çfarë do të kishte ndodhur po t'ia kishim dalë ta sillnim dokumentin në qendër. Pse s'na la Yamamotoja neve në këtë anë dhe ta kishte kapërcyer vetëm lumin? Do ta kishte pasur shumë më të lehtë të lëvizte pa ne. Ndoshta kishte planifikuar të na përdorte si karrem përmëndja dokumentin e mundshme. Ndoshta kaporal Honda e kuptoi këtë qyshtë në fillim dhe prandaj nuk bëri gjë kur mongolët e vrancë Yamamoto.”

“Sido që të jetë puna, kaloi një kohë shumë e gjatë para se aparat Honda dhe unë të takoheshim sërisht. Kur arritëm në Hailar na ndanë dhe na e ndaluan që të flisnim ose ta shihnim njëritjemin. Doja ta falënderoja edhe një herë të fundit, por ishte e pamundur. Ai u plagos në betejën e Nomohanit dhe e dërguan në shtëpi, ndërsa unë mbeta në Manchuri deri në fund të luftës, më pas më dërguan në Siberi. E takova disa vite më vonë, pasi

isha riadtthesuar nga internimi në Siberi. U takuam disa herë më pas dhe këmbenim letra. Por ai e shmangete bisedën për atë që ndodhi në lumin Khalka, as unë nuk kisha ndonjë kënaqësi kushtetiqë të flisja për këtë. Për të dy kishte qenë thjesht një përvojetmerrësish e rëndësishme. Ne e ndamë duke mos e përmendur. A më kuptioni?"

"Kjo u kthye në një histori shumë të gjatë, por ajo që doja të tē thoja është ndjesia se për mua jeta e vërtetë kishte mbaruar në thellësinë e atij pusi në shkretëtirën e Mongolisë së Madhe. M'u bë se në dritën e fortë që shkëlqeu dhjetë a pesëmbëdhjetë sekonda në fund të pusit, dogja thelbin e jetës sime, derisa s'ngeli më asgjë. Kaq misterioze ishte ajo dritë për mua. S'jam në gjendje ta shpjegoj aq mirë, por kaq ndershmërisht dhe thjeshtësish po e them, pavarësisht çfarë më ka ngjarë, pavarësisht ç'përjetova qysh atëherë, unë pushova së ndieri në fund të zemrës. Madje edhe përballë atyre tankeve të përbindshme sovjetike, edhe kur humba dorën, edhe në kampet satanike sovjetike të internimit, ndieja vetëm një lloj mpirjeje. Ndoshta duket e çuditshme ta them, por asnjë nga këto gjëra nuk kishte rëndësi. Diçka brenda meje kishte vdekur. Ndoshta, siç më dukej në atë kohë, duhet të kisha vdekur edhe unë në atë dritë, thjesht isha venitur. Ajo kishte qenë koha ime e të vdekurit. Por, siç e kishte parathënë zoti Honda, unë nuk vdiq atje. Ose ndoshta, duhet të them, që nuk munda të vdisja atje."

"U ktheva në Japoni, me njérën dorë dhe dymbëdhjetë vjet të humbura. Kur arrita në Hiroshima, prindërit dhe motra kishin kohë që kishin vdekur. Motrën e kishin futur në punë në një fabrikë dhe kur ra bomba ajo gjend aty. Im atë ishte rrugës pëtre puna e saj atë çast, dhe edhe ai, po ashtu, humbi jetën. Imë më vdiq nga brenga, ndërroi jetë në vitin 1947. Siç ju thashë edhe më parë, vajza me të cliën isha fejuar fshehtas, ishte martuar me dikë tjetër dhe kishte dy fëmijë. Në varreza, gjeta varrin tim. S'kishte ngelur asgjë për mua. Ndihesha krejtësisht i humbur, dhe e dija që nuk duhet të isha kthyer aty. Pothuajse nuk më kujtohet jeta që kam bërë nga ajo kohë. Hyra mësues i lëndëve shoqërore dhe dhashë gjeografi dhe histori në shkollë të mesme, por asnjëherë nuk isha, në kuptimin e vërtetë të fjalës, i gjallë. Thjesht bëja detyrat rutinë që më jepnin, njëra pas tjetrës. Nuk pata kurrrë

miq të vërtetë dhe asnjë lloj lidhjeje me studentët që kisha në kujdestari. Kurrë nuk dashurova më, nuk dija më çdo të thoshte të doje dikë tjetër. Mbyllja sytë dhe shihja tek e ripnин të gjallë Yamamoto. E shihja në endërr përherë. Sërisht e sërisht i shihja tek ia ripnин lëkurën dhe e kthenin në një copë mish. Dëgoja ulërimat që nguleshin drejt e në zemër. Po ashtu shihja edhe vëten në endërr, duke u tretur ngadalë në fund të pusit. Nganjëherë më dukej sikur kishte ndodhur kështu vërtet dhe se jeta ime tani ishte endërr."

"Kur zoti Honda më tha në buzë të lumit Khalka se nuk do të vdisja në kontinent, më kishte kapluar gjëzimi. S'ishte e rëndësishme e besoje, apo jo. Atëherë doja të kisha një shpresë - çfarëdolloj gjëje. Zoti Honda ndoshta e dinte këtë dhe ato m'i tha që të më qetësonë. Por nuk kishte ngelur më gjëzim për mua. Pas kthimit në Japoni, isha një guackë e zbruzur. Besoj se ua kam bërë të qartë këtë, zoti Okada.

"Domethënë", thashë unë, "ju nuk u martuat asnjëherë pasi u kthyet në Japoni?"

"Natyrisht që jo", u përgjigj toger Mamiya. "Unë nuk kam as grua, as fëmijë, as motra apo vëllezër. Jam krejtësisht vetëm."

Pasi hezitova për një minutë, e pyeta: "A jeni penduar që e dëgjuat parashikimin e zotit Honda?"

Tani ishte radha e toger Mamiyas të hezitonte. Pas një hopi heshtjeje, më pa drejt e në sy. "Mbase jam", tha ai. "Ndoshta ai nuk duhet t'i kishte thënë kurrë ato fjalë. Ndoshta unë nuk duhet t'i kisha dëgjuar kurrë. Siç tha atëherë zoti Honda, fati i njeriut, është diçka që duhet parë më pas, jo diçka që duhet ditur para kohe. Tani nuk ka më rëndësi sido që të jetë puna. Tani vetëm sa po përbush kohën që më ka ngelur të jetoj."

Erdhi autobusi dhe toger Mamiya më nderoi me një përkulje të thellë. Pastaj kërkoi ndjesë që më kishte marrë kaq shumë kohë të çmuar. "Epo atëherë, unë po shkoj", tha ai. "Shumë faleminderit për gjithçka. Sidoqë të jetë puna, gëzohem që pata mundësinë t'ju jepja pakon nga zoti Honda. Kjo do të thotë që më në fund e kрева këtë detyrë. Tani mund të shkoj në shtëpi i qetë." Me dorën e djathë, edhe atë artificialen, nxori monedhat që i duhesin për autobusin me shkathtësi dhe i hodhi në kutinë e biletave.

Unë ndenja aty dhe pashë se si u zhduk autobusi pas cepit.

Pasi ishte larguar, ndjeva një zbræzësi të çuditshme, një ndjesi të pashpresë, si ajo që ndien një fëmijë i vogël që e kanë lënë vetëm në një lagje të panjohur.

Pastaj vajta në shtëpi dhe i ulur në nimin e dhomës së ndenjës, hapa pakon që më kishte lënë zoti Honda. U lodha paksa duke hapur shtresë pas shtrese letrën mbështjellëse, derisa më në fund doli një kuti e fortë kartoni. Ishte një kuti dhurate e shtrenjtë për uiski Cutty Sark, por ishte shumë e lehtë për të patur një shishe brenda. E hapa, por nuk kishte asgjë në të. Ishte krejtësisht bosh. Gjithë sa më kishte lënë amanet zoti Honda, ishte një kuti e zbræzët.